

ETNOKULTŪRINIŲ TRADICIJŲ TĘSTINUMO BŪKLĖS TYRIMAS VILNIAUS RAJONO ŠIAURĖS RYTINĖJE DALYJE

Rita Balkutė

Anotacija. Etnokultūrinių tradicijų tęstinumo būklės tyrimas vykdomas Vilniaus rajono šiaurės rytinėje dalyje Zujūnų, Maišiagalos, Riešės, Nemenčinės, Paberžės, Sužionių seniūnijose. Jo metu buvo apklausiamos bendruomenės, mokyklų mokytojai, mokiniai, lankomi tradicinių amatų centrai. Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kokie etninės kultūros elementai yra gyvybingi šiandien, kokius galima būtų atgaivinti, pasiaiškinti, kokie etninės kultūros elementai padeda burti, telkti, vystyti bendruomenei, išsiaiškinti, su kokiomis problemomis ir iššūkiais susiduria bendruomenės, puoselėjančios etninę kultūrą Vilniaus rajone.

Pagrindiniai žodžiai. Vilniaus rajonas, Zujūnai, Maišiogala, Riešė, Nemenčinė, Paberžė, Sužionys, etninė kultūra, kalendorinės šventės, bendruomenė, mokykla, amatai, mitologiniai objektai, gamtiniai objektai, muziejus.

TURINYS

I. ĮVADAS ... 3

**ANKSTENSI LAUKO TYRIMAI VILNIAUS RAJONE
ISTORINĖ, KULTŪRINĖ, GAMTINĖ APLINKA
ŠIO TYRIMO OBJEKTAS – KALENDORINĖS ŠVENTĖS**

II. APKLAUSOS REZULTATAI ... 16

1. Zujūnų seniūnija ... 16

2. Sužionių seniūnija ... 19

3. Riešės seniūnija ... 22

4. Paberžės seniūnija ... 28

5. Maišiagalos seniūnija ... 29

6. Nemenčinės seniūnija ... 31

Išvados ... 23

Rekomendacijos ... 33

III. KLAUSIMYNAS ... 10

Literatūra ... 34

Summary ... 39

I. ĮVADAS

Vilniaus rajonas yra vienas didžiausių Lietuvoje. Jis taip pat yra vienas margiausių tautinės sudėties požiūriu rajonų. 2011 m. duomenimis, čia gyveno 52,07 % lenkų, 32,48 % lietuvių, 8,01 % rusų, 4,18 % baltarusių, 0,65 % ukrainiečių ir 0,38 % totorių. Kiti gyventojai sudarė 2,23 %. Šis rajonas yra dalis Vilnijos krašto, kuris garsėja istoriniu palikimu, kultūros, meno ir archeologijos paminklais, savita gamta.

ANKSTESNI LAUKO TYRIMAI VILNIAUS RAJONE

Dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių, kalbos barjero šis kraštas nėra sulaukęs platesnių etninės kultūros tyrinėtojų dėmesio arba kaupta medžiaga neišliko. Pasak Austės Nakienės, Lietuvių tautosakos archyvas stengėsi kaupti visų regionų tautosaką, tačiau daugiausia duomenų buvo surinkta iš vietovių, esančių šiaurės demarkacinės linijos. Anapus linijos liko balti plotai. Pietryčių Lietuvos liaudies muzikos įrašų surinkta mažai, nes su tautosakos pateikėjais iš okupuoto Vilniaus krašto buvo sunku susisiekti. Pietų Lietuvą lengviau galėjo apeiti lenkų etnologai, dirbę Vilniuje, Stepono Batoro universitete. Deja, skaitytojus tenka nuvilti – prieš Antrąjį pasaulinį karą lenkų mokslininkų kaupta medžiaga neišliko...¹ Ritos Balkutės sudarytas Lietuvos tautosakos ekspedicijų žemėlapis² rodo, kad 1957–1990 metais Vilniaus rajone surinkta mažiau nei 300 vnt. pasakojamosios tautosakos, mažiau nei 100 vnt. smulkiosios tautosakos, kuri yra saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Reikėtų pažymėti, kad šiuo laikotarpiu tyrimai nebuvo atliekami būtent Vilniaus rajone, o ne Vilniaus krašte, kuris apima kur kas didesnę teritoriją.

Tačiau dar XIX amžiuje šis kraštas traukė tyrinėtojų dėmesį. Žymus XIX a. spaustuvinkas, leidėjas, publicistas, archeologas, etnografas bei istorikas Adomas Honoris Kirkoras išleido ne vieną publikaciją, skirtą Vilniui. 1856 metais lenkų kalba buvo išleistas vadovas, kurio autorius prisidengė slapyvardžiu Jan ze Śliwina (Jonas iš Slivino), „Przechadzki po Wilnie i jego okolicach

¹ Nakienė, A. Lietuvių muzikos tautiškumo problema. Pietryčių Lietuvos liaudies melodijos XX a. pirmosios pusės fonografo įrašuose. // Literatūra, 2006, 48 (5), p. 143–157.

² Balkutė, R. Lietuvos tautosakos ekspedicijos 1957–1990 m. // Liaudies kultūra. – 1994 Nr. 2, p. 29–30; Balkutė, R. Lietuvos tautosakos ekspedicijų žemėlapis // Liaudies kultūra. – 1994 Nr. 2, p. 28–29.

(„Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes“)³. Pirmą kartą lietuvių kalba knyga išleista tik 1991 metais, vėliau leidinys pakartotas 2012 metais. Vilniaus gubernijos Statistikos komitetas 1845–1915 m. leido metraštį „Памятная книжка Виленской губернии (Vilniaus gubernijos informacijos knyga)“⁴, kurį 1850–1854 metais redagavo A. H. Kirkoras. Joje buvo skelbiami valdžios potvarkiai ir įvairūs Lietuvos istorijos, etnografijos, tautosakos duomenys ir pan. Į 1854 metų numerį jis įdėjo kelias lietuvių liaudies dainas, papročių bei legendų.

A. H. Kirkoras dažnai lankydavosi Vilniaus apylinkėse esančiame Bareikiškių dvare, kuriame gyveno jo draugas poetas V. Sirokoplė. Jis skatino poetą imtis kraštotyrinio darbo. Rašydamas poemą apie Lietuvos istoriją „Margiris“, jis keliavo po Lietuvą ir išleido kelionių užrašus apie žymias Lietuvos vietas, gamtos ir kultūros paminklus bei žmones. V. Sirokoplės kelionių užrašai laikomi vertingais XIX a. istoriniais šaltiniais. 1857 ir 1860 m. buvo išleisti du tomai „Iškylių iš Vilniaus po Lietuvą“ („Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna“), kur rašoma ne tik apie Vilnių, bet ir daugelį Vilniaus krašto vietovių: Trakus, Nemėžį, Rukainius, Medininkus, Aukštadvarį, Kernavę⁵.

XX amžiuje Vilniaus krašto tyrimai suaktyvėjo.

Kalbiniu požiūriu lietuvių, gudų ir lenkų tarpusavio santykius tyrinėjo lenkų kalbininkė Halina Turska, 1924 baigusi Vilniaus universitetą (slavistiką). 1939 metais mokslininkė parašė monografiją „O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie“ („Apie lenkų kalbos plotų Vilniaus krašte atsiradimą“), kuri buvo nebaigta spausdinti. Vieną nepilną egzempliorių po 40-ies metų Lietuvių kalbos ir literatūros institute rado bibliotekininkas Pranas Razmukas. Likę pirmieji 8 lankai 1982 metais buvo paskelbti rinkinyje „Studia nad połszczyzną kresową“ (t. 1, p. 19-121). Vilniuje veikalas išleistas 1995⁶. Šis darbas suaktyvino Lietuvoje vartotos lenkų kalbos tyrimą, vyko daug ekspedicijų, bet Vilniaus universiteto Polonistikos centre jų duomenų nėra – jie buvo išvežti į Lenkiją.

³ Kirkor, A. H. Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Vilnius, 1856; Kirkoras, A.H. Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes, Vilnius, 1991; Kirkoras, A. H. Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes. Iš lenkų k. vertė Kazys Uscila. Vilnius, 2012.

⁴ Памятная книжка Виленской губернии... - Вильна: Вилен. губ. стат. ком., 1850-1915. - 18-22. Подзаг.: 1850-1852, ч. 1, 1853-1855. Вильна.

⁵ Sirokoplė, W. Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna: (Troki, Stokliszki, Jezno, Punie, Niemiez, Miedniki etc.). – Wilno, 1857; Sirokoplė, V. Iškylos iš Vilniaus po Lietuvą. – Vilnius, 1989.

⁶ Turska, H. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie [= O proiskhozhdenii pol'skoiazycznych arealov v Vil'niuskom krae (Russian Edition)] Jan 1, 1995.

Vilniaus krašto tautosakai yra skirtas J. Balio parengtas ketvirtas Tautosakos darbų tomas, išleistas prieš karą. Pasak G. Beresnevičiaus: „J. Balio sudarytame Vilniaus krašto medžiagos tome matome lietuvių tautosaką tarsi tam tikroje „fotografijoje“, sustingusią paskutinėmis akimirkomis prieš pat Antrąjį pasaulinį karą, visiškai perkeisiantį ir permaišysiantį tautas ir valstybes jau po metų; pati beveik „nejudinto“ folkloro situacija taip pat yra ypatinga – folkloristai Vilniaus krašte keliasdešimt metų nebuvo dirbę, važinėję, taigi savo dalyvavimu trikdę pateikėjus; tad J. Balys ir 1938 m. ekspedicija išties tikėjosi rasti kažkokių ypatingų rezultatų, iš dalies tai ir pasitvirtino. Rinkinyje pateiktos pasakos, dainos, sakmės, tikėjimai visiškai pratęsia ar papildo lietuvių tautosakos lobynus, jokio aiškesnio skirtumo tarp Vilniaus krašto tautosakos ir, tarkime, Žemaitijos ar Suvalkijos vienalaikių užrašymų lyg ir nėra. „Vilniaus krašto tautosaka aiškiai rodo ankštų ryši su lietuvių tauta“, – pratarė teigia J. Balys. Suprantama, čia yra jaučiama ir slavų, tačiau daugiau gudų, negu lenkų, įtaka. „Be savo primityvumo, šio krašto lietuvių tautosaka yra labai įdomi dar ir dėl to, kad kaip tik šioje srityje susiduria dvi skirtingos kalbos ir kultūros: baltų ir slavų“ (TD IV, VI–VII). Mus dominanti medžiaga – tai pluoštas maldelių ar užkeikimų, paskelbtų skyriuje „Tikėjimai“ (TD IV, 179–184), bei dvi savitos archajiškos dainos iš skyriaus „Mitologinio pobūdžio dainos“ (TD IV 133–134)⁷.

Kraštotyryninko Broniaus Kvikio keturių tomų enciklopediniame leidinyje „Mūsų Lietuva“ atsispindėjo ir Vilniaus rajone esantys miestai, miesteliai, žymesni kaimai, jų aprašai⁸

Prieš karą pavienes ekspedicijas rengė įvairios draugijos. Pasak Margaritos Matulytės, tarpukariu Lietuvoje gyvenusių etninių grupių draugijos buvo orientuotos į savo kultūros populiarinimą. Nė viena jų savo pavadinimuose nevartojo kraštotyros termino ir nevykdė etnografinių tyrimų, ir priežastis glūdi tapatybės sampratoje bei savo gimtųjų šaknų sąsajose su istorine tėvyne⁹. Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte nuo 1931 m. veikė Lenkijos žydų kraštotyros draugijos Vilniaus skyrius (Żydowskie Towarzystwo Krajoznawcze w Polsce, Oddział Wileński). Lenkijos žydų kraštotyros draugija (jid. Jidyszer Gezelszaft far Łandkentnisz in Pojln),

⁷ Tautosakos darbai. T. 4: Vilniaus krašto lietuvių tautosaka / spaudai paruošė J. Balys. - 1938. - XVII, 330 p.

⁸ Mūsų Lietuva, krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai. I tomas. Paruošė Bronius Kviklys, išleido Lietuvių Enciklopedijos leidykla. Bostonas, 1964, 752 p.; Mūsų Lietuva, T. 1, Vilnius, 1989.

⁹ Matulytė, M. Kraštotyrinė etnografija: sąvokos performatyvumas (Local Ethnography: The Performability of the Definition), Lituanistika, 2017, t. 63, Nr. 3, p. 168–182.

įkurta 1926 m. Varšuvoje, vykdė mokslinį darbą, tyrinėjo žydų istorinį paveldą, folklorą, bendradarbiavo su Vilniaus Žydų mokslo institutu (JIVO).

Atgavus nepriklausomybę, Vilnijos kraštas sulaukė kalbininkų, istorikų, sociologų, archeologų ir geografo dėmesio.

Vilniaus krašto lenkų tautinės mažumos kalbų ir jų paplitimo teritorijos tyrimų autoriai buvo V. Čekmonas, L. Grumadienė, D. Mikulėnienė, A. Leskauskaitė, K. Rutkovska¹⁰ ir kt. Lingvistikos erudito prof. Valerijaus Čekmono tyrimai buvo skelbti keliuose šalyse, įvairiuose mokslo leidiniuose. Jo mokslinės pažiūros dėl lenkakalbių arealų Vilniaus krašte kilmės visiškai sutapo su lenkų mokslininkės Halinos Turskos pažiūromis, skelbtomis dar 1939 m. Dabartinis mokslininkų požiūris į diskutuojamus rytų Lietuvos istorijos ir kultūros klausimus atsispindi K. Garšvos, L. Grumadienės moksliniuose tyrimuose¹¹ ir kt.

Akademikas prof. habil. dr. Zigmąs Zinkevičius daug nuveikė siekdamas įtvirtinti lietuvių pietryčių Lietuvoje (Vilniaus krašte). Paskelbė daugiau nei 60 knygų, per 1000 straipsnių lietuvių ir užsienio kalbomis. Profesorius taip pat domėjosi Pietryčių Lietuvos, vadinamosios Vilnijos, vietinių gyventojų pavardėmis ir jų kilme¹²

1990 metais rinkti etnografiją, papročius, tautosaką Vilniaus rajone ėmėsi seniūnijų bibliotekininkės, todėl Vilniaus rajono bibliotekose susikaupė pluoštelis įvairios etnografinės ir

¹⁰ Čekmonas V. Nad etniczną i językową mapą Polaków litewskich - o terażniejszości i przeszłości. - Lithuania, 1991, nr 3-4, 44-51; Čekmonas V., Grumadienė L, 1993, Kalbų paplitimas rytų Lietuvoje. - Lietuvos rytai, sud. K. Garšva, L. Grumadienė, Vilnius, 132-136; Mikulėnienė D., Leskauskaitė A. et al.: Lietuvių tarmių kaita XXI a. pradžioje: Lenkijos lietuvių šnektos, Vilnius, 2016; Rutkovska K. Lenkų kalbos paplitimas ir vartojimo ypatumai. – XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai. Sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė, Vilnius, 2014, 216– 227; Rutkovska K. Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė. – Lietuvos lenkų tarmės, elektroninis leid. Red. K. Rutkovska, Vilniaus universitetas, Polonistikos centras, 2016. Prieiga internete: <http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/> ir kt.

¹¹ Lietuvos rytai: [Str. rink.] / Sudaryt. K. Garšva, L. Grumadienė. Vilnius, 1993, 415 p.

¹² Zinkevičiaus Z. Rytų Lietuva praeityje ir dabar. Vilnius, 1993, 318 p; Zinkevičiaus Z. Vilnijos lenkakalbių pavardės. Vilnius, 2012, 464 p. ir kt.

tautosakos medžiagos¹³. Tačiau ir ši iniciatyva greitai nuslopo. Gal būt dėl kalbos barjero menkai šį kraštą lankė ne tik mokslininkai, bet ir kraštotyrininkai¹⁴.

Apie šio krašto tikėjimus rašė G. Beresnevičius, Ž. Danilevič¹⁵. Vilniaus pedagoginis universitetas yra surengęs keletą ekspedicijų į Vilniaus kraštą¹⁶. Publikacijas apie liaudies mediciną Vilniaus rajone yra paskelbusios V. Gribauskaitė, T. Danilevič¹⁷.

Svarų indėlį į etninės kultūros tyrinėjimus Vilniaus rajone įnešė Neries regioninio parko kultūrologė Ida Stankevičiūtė¹⁸. 2002–2006 m. rengtose ekspedicijose buvo atskleisti iki šiol nežinomi šių vietų istorijos puslapiai, atrasti nežinomi pilkapiai, piliakalniai ir mitologiniai akmenys. Surinkta medžiaga sugulė į rankraštį „Neries regioninis parkas, 2002–2006 m. etnokultūros tyrimai“¹⁹. Rinkinį sudaro etnografiniai, folkloro tekstai, kalbos, istorijos duomenys.

¹³ Apie mus rašo (1992–1997 m.): [Pikeliškių mikrorajonas spaudos puslapiuose] / L. Minginovič . – 1997. – 50 p. – Vilniaus r. SCB Pikeliškių k. b-a, 1997; Boroško Z. Nykstantis Šutnių kaimas = Wymierająca wieś Szutnie. – 1997. – 18 p.: 5 p. priedų. – Rankr. – Vilniaus r. SCB, Medininkų k. b-ka, 1997; Rybakova J. Pilaitė: nykstantis kaimas. – Zujūnai, 1994. – 4 p.: 3 p. priedų. – Vilniaus r. SCB Zujūnų k. b-ka, 1997; Skočik, Regina. Nykstantis Žagarės kaimas. – 1999. – 6 p.: priedai. – Spausd. – Vilniaus r. Marijampolio b-ka, 2002; Sudervė 1991–1996 metų spaudoje: [iškarpos iš periodinės spaudos] / G. Paldavičiūtė. – Sudervė, 1996. – 72 p. – Vilniaus r. SCB Sudervės k. b-ka, 1997; Nikončik I. Snuje się nić tradycji...: [apie Ažulaukės kaimo liaudies tradicijas ir papročius]. – Ažulaukė, 1993. – 14 p.: iliustr. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Ažulaukės k. b-ka, 1997, Sinkievič S. Folklor ludowy okolic Ławaryszek: Pieśni weselne: [Lavoriškių apylinkių vestuvinės dainos]. – Lavoriškės, 1995. – 14 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Lavoriškių k. b-ka, 1997, Minginovič L. Folklor ziemi Pikieliszkiej: [apie liaudies dainas, kurias dainavo mūsų seneliai jaunystės metais]. – Pikieliškės, 1994. – 22 p. – Mašinr. – Vilniaus r. SCB Pikeliškių k. b-ka, 1997, Gaidamavičienė E. Nemėžio totoriai. – Nemėžis, 1994. – 36 p.: 5 p. priedų. – Mašinr. – Vilniaus r. SCB Nemėžio k. b-ka, 1997, Bužynska J. Przysłowia i powiedzenia ludowe, panujące w kraju wileńskim: [Vilniaus krašto liaudies patarlės ir priežodžiai]. – Sklėriškės, 1995. – 11 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Skliariškių [Sklėriškės] k. b-ka, 1997 Bužynska J. „Wieczorynki“ na Wileńszczyźnie: [žmonių atsiminimai apie liaudiškas vakarones]. – Sklėriškės, 1997, – 10 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Skliariškių [Sklėriškės] k. b-ka, 1997, Paldavičiūtė G. Sudervės apylinkės gyventojų pravardės: apie pravardžių kilmę. – 1998. – 10 p. – Spausd. – Vilniaus r. Sudervės b-ka, 2002; Gaidamavičienė E. Odė totoriškai prigimčiai: apie Nemėžio totorius. – 1999. – 60 p.: iliustr. – Spausd. – Vilniaus r. SCB Nemėžio b-ka, 2002. Zinkevič, Liuba. Pieśń ujdzie cało: lenkų folklorinio ansamblio „Borowianka“ kronika. – 2001. – 38 p. – Lenkų k. – Spausd. – Vilniaus r. Juodšilių b-ka, 2002.

¹⁴ Kraštotyros ekspedicijų Vilniaus rajone 1993-1995 metų medžiaga (laikoma Lietuvos kraštotyros draugijoje).

¹⁵ Beresnevičius, G. Burtai ir tikėjimai Vilniaus krašte ketvirtame XX a. dešimtmetyje: mitologiniai recidyvai ar liaudies magija? // Metai. 2006, Nr. 12, p. 110-122; Danilevič, Ž. Tikėjimas bloga akimi Vilnijoje // Istorija. – [T.] 59/60, p. 149–154.

¹⁶ 47 aprašai iš Vilniaus, Šalčininkų ir Zarasų rajonų, saugomi VPU Baltų proistorės katedroje.

¹⁷ Gribauskaitė, V. Liaudiškas ligos suvokimas ir gydymas Rytų Lietuvoje bei Vakarų Baltarusijoje XX a. pirmoje pusėje. Magistrinis darbas. Vilnius, 2006. M. 644; Gribauskaitė, V. Moterų veiklos specifika liaudies medicinoje: Rytų Lietuva ir Vakarų Baltarusija. *Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 3, p. 28–32; Danilevič, T. Tikėjimas bloga akimi Vilnijoje. *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 2004, t. 59–60, p. 149–154.

¹⁸ Vaitkevičius, V. Nauji puslapiai Neries istorijoje. Idos Stankevičiūtės (1952–2006) atminimui. *Liaudies kultūra*, 2007, Nr. 5, p. 79–81; Vaiškūnas J. Neries regioninio parko direkcija ketina paskelbti unikalų I. Stankevičiūtės tautosakos rinkinį. Internetinė prieiga:

<http://alkas.lt/2014/12/15/neries-regioninio-parko-direkcija-ketina-paskelbti-unikalu-i-stankeviciutes-tautosakos-rinkini/>.

¹⁹ Neries-regioninis-parkas-tautosakos-rinkinys-su-papildytu-vertimu. Internetinė prieiga: <https://neriesparkas.lt/wp-content/uploads/2015/12/Neries-regioninis-parkas-tautosakos-rinkinys-su-papildytu-vertimu.pdf>.

Iš viso beveik pusantro tūkstančio autentiškų tautosakos vienetų, užrašytų Vilniaus ir Trakų rajonų bei Elektrėnų savivaldybėje. Pasakojimai užrašyti vietine lenkų *po prostu* tarpe iš lenkais save laikančių Vilniaus apylinkių pateikėjų.

Grafo Konstantino Tiškevičiaus (1806–1868) sudarytas 1857 m. vasarą ekspedicijos Nerimi maršrutas, jo dienoraštis lenkų kalba tapo išskirtine knyga, pavadinta „Neris ir jos krantai: hidrografiniu, istoriniu, archeologiniu ir etnografiniu požiūriu“²⁰. Praėjus 150 metų nuo K. Tiškevičiaus ekspedicijos, mokslininkų komanda, vadovaujama dr. Vykinto Vaitkevičiaus, 28 dienas tyrinėjo Nerį ir jos krantus: pėsčiomis išžvalgė upės ištakas, likusius 463 km nuplaukė pripučiamu plaustu. Šios ekspedicijos tyrinėjimai sugulė į keturias knygas²¹. Neries ruožas tarp Vilniaus ir Kernavės patenka į trečią ekspedicijos knygą²². Vilniuje į Nerį knygos autorius žvelgia istorijos požiūriu, pasakoja apie miesto žvejus ir upeivius, kurie neatsiejami nuo prekybos, istorinio Neries laivyno ir Lukiškių prieplaukos istorijos. Tyrinėtojų dėmesį traukė dešimtytys akmens amžiaus stovyklaviečių, geležies amžiaus gyvenviečių, piliakalnių, pilkapių, medžių, šaltinių Neries pakrantėse, Neries regioniniame parke – iškalbingi lietuvių kultūros, ūkio, religijos ir valstybingumo istorijos liudininkai. Žvilgsnis krypo į vardus turinčias Neries gelmes, rėvas ir pavienius akmenis, apipintus įtaigiomis legendomis. Dar vienoje knygoje „Baltų mitologijos paveldas“²³ sugulė įvairių sričių mokslininkų tyrimai, joje galim rasti ir duomenų apie Vilnijos krašto mitologiją.

Didžiausio tyrinėtojų – A. Vyšniauskaitės, J. Kudirkos, I. Žilienės, L. Klimkos – dėmesio sulaukė Vilniaus kraštui būdingos verbos²⁴. Mokslininko Jono Mardosos monografijoje „Rytų

²⁰ Neris ir jos krantai: hidrografiniu, istoriniu, archeologiniu ir etnografiniu požiūriu / Konstantinas Tiškevičius ; parengė Reda Griškaitė; iš lenkų kalbos vertė Irena Katilienė [eiles vertė Albinas Bernotas]; Lietuvos istorijos institutas. – 2-oji laida. – Vilnius, 2013.

²¹ Vaitkevičius V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Pirma knyga. Vilnius, 2010. – 336 p.; Vaitkevičius V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Antra knyga. Vilnius, 2012. – 324 p.; Vaitkevičius V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Trečia knyga. Vilnius: Mintis, 2013. – 240 p.; Vaitkevičius V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Ketvirta knyga. Vilnius, 2014. – 312 p.

²² Žr. aukščiau.

²³ Vaitkevičius V. Baltų mitologijos paveldas // Neris tarp Vilniaus ir Kernavės. Kaunas, 2008, p. 54–77; Vaitkevičius V. Vilniaus apylinkių padavimai, Tautosakos darbai, 2007, t. 33, p. 198–247 (Bendraautorės B. Piasecka ir I. Stankevičiūtė); Vaitkevičius V. Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija. Vilnius: Diemedžio leidykla, 2006. 784 p.

²⁴ Vyšniauskaitė A. Verbos // Kultūros barai. – 1967. – N 5. P. 18; Kuodienė M. Vilniaus verbų spalvos // Spalva lietuvių liaudies mene: str. rinkinys. Sudarė J. Kudirka. Vilnius, 1989; Kudirka, J. Velykų šventės. Vilnius, 1992, p. 5–7; Kudirka J. Vilniaus verbos. Vilnius, 1993; Klimka L. Vilniaus verbos vakar ir šiandien // Lietuvos aidas. 1995, Nr. 70; Žilienė I. Vilniaus verbos – arealas ir paskirtis // Liaudies kultūra. 1999, Nr. 1, p. 21–29.

Lietuvos ir Vakarų Baltarusijos verbos. Liaudiškojo pamaldumo raiška XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje“ atskleistas unikalus Vilniaus verbų ryšys su katalikiška Vilniaus krašto lenkų ir lietuvių kultūra. Jis papildė kitų mokslininkų tyrimus apie Vilniaus verbų kilmę, joms rišti naudojamus augalus ir jų paruošimo būdus. Savo publikacijose jis aptarė verbų rūšis, spalvines ir ornamento ypatybes, jų ryšį su kitomis tautodailės šakomis, rišimo technologija. Leidinyje „Velykų šventės“ išskirė regioninius, tame tarpe ir Vilniaus kraštui būdingus plakimosi verba savitumus²⁵. Mokslininkas nemažą dėmesį skyrė ir kitiems Vilnijos krašto etnokultūros reiškiniams²⁶.

Nuo 2017 metų Lietuvos istorijos institutas vykdo mokslinę programą „Laisvalaikis, šventės ir ritualai Vilniaus apylinkėse. Socialiniai ir kultūriniai aspektai“, skirtą etnologiniams ir antropologiniams tyrimams. Mokslininkai vyr. m. d. Žilvytis Šaknys (programos vadovas), vyr. m. d. Rasa Paukštytė-Šaknienė, m. d. Irma Šidiškienė numato vykdyti XX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios netoli Vilniaus esančių, skirtingų pagal vietovės tipą, teritorinę-administracinę priklausomybę, gyventojų skaičių ir etninę kompoziciją, vietovių gyventojų laisvalaikio ir švenčių tyrimą. Šiuose darbuose keliamas tikslas atsakyti į klausimą, kaip bendro laisvalaikio, švenčių ir ritualų dėka palaikomos socialinės sąveikos ir kokia kultūrinė šio proceso raiška laiko perspektyvoje (Žilvytis Šaknys: Draugų laisvalaikis ir šventės Vilniaus apylinkėse“; Rasa Paukštytė-Šaknienė: Šeima ir kaimynų bendrija Vilniaus apylinkėse; Irma Šidiškienė: Laisvalaikis Vilniaus apylinkių bendradarbių bendrijose). LII mokslininkai jau ne vienerius metus tyrinėja šio krašto papročius ir tradicijas²⁷

²⁵ Rytų Lietuvos ir Vakarų Baltarusijos verbos: liaudiškojo pamaldumo raiška XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje: mokslinė monografija / Jonas Mardosa. – Vilnius, 2009. – 362, [1] p., [16] iliustr. lap. – (Mokslinės monografijos: MM serija); Vilniečių verbos XXI amžiuje: etnokonfesinis miestiečių tyrimas / Jonas Mardosa // Liaudies kultūra. – 2016, Nr. 2, p. 74–83; Декоративные вербы в западной Беларуси и восточной Литве во второй половине XX – начале XXI вв. / Йонас Мардоса // Kalbotyra. – [T.] 58(2) (2013), p. 143–160; The verba and ethno-confessional identity in Eastern Lithuania and Western Belarus / Jonas Mardosa // Identity politics: migration, communities and multilingualism. – p. 154–166.

²⁶ Jaunosios vainikėlis Pietryčių Lietuvos lenkų vestuvėse XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje / Alina Tomaševič, Jonas Mardosa // Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. – p. 227–240; Pietryčių Lietuvos lenkų vestuvės XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje: tarpkultūrinio tyrimo aspektai / Alina Tomaševič, Jonas Mardosa // Istorija. – [T.] 66 (2007), p. 12–28; Simboliniai patiekalai Pietryčių Lietuvos lenkų velykinėse apeigose ir papročiuose XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje / Jonas Mardosa // Lietuvos etnologija. – [T.] 15(24) (2015), p. 129–153; Tikėjimas bloga akimi Vilniuje / Žana Danilevič // Istorija. – [T.] 59/60, p. 149–154; Mardosa, J. Trijų karalių šventė Vilniuje: ištakos ir raida XX–XXI a. Pradžioje. Lituania. 2019. T. 65. Nr. 1(115), p. 53–69 ir kt.

²⁷ Šaknys Ž. „Vietiniai“, „lenkiški“ ir „lietuviški papročiai“. Šiaurės Lenkijos ir Pietų Lietuvos jaunimo kultūra, Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis, Vilnius, 2010, t. 33, p. 155-172; Šaknys Ž. Šventė Vilniuje: Naujieji metai lietuvių, lenkų ir rusų šeimose, Lituania. 2014, t.60, nr. 2 (96), p. 105-117; Paukštytė-Šaknienė R., Mardosa

Įsisiūbavus folkloro ansamblių apžiūroms Vilniaus krašto dainuojamoji tradicija patraukė mokslininkų dėmesį. Šiuose darbuose tiriami Pietryčių Lietuvos slavų apeiginiai dainavimo stiliai lietuviškos aplinkos kontekste. Pasak Rimanto Sliužinsko: „Pastarųjų dešimtmečių lietuvių etnomuzikologijos mokslas yra pasiekęs ženklų rezultatų, tiriant atskirų Lietuvos etnografinių regionų muzikinio folkloro ypatybes. Tuo tarpu lietuvių bei kaimyninių tautų lyginamieji etnomuzikologiniai tyrimai dar nėra populiarūs. O juk tik čia yra įmanoma atsekti savo krašto tradicinio meloso ištakas, raidą, įvairias istorines ir regionines įtakas, pagaliau - ir mūsų krašto liaudies muzikinės kūrybos lokalinio unikalumo bei tarptautinių bruožų santykį.“ Nemažai prie šio krašto dainuojamosios tautosakos tyrinėjimų prisidėjo Rytis Ambrazevičius, Rimantas

J, Šaknys Ž., Šidiškienė, I. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje, Vilnius, 2016, 376 p.; Šidiškienė, I. Šventės ir bendradarbių kultūra vilniuje bei jo apylinkėse. *Res Humanitariae* XXV, 2019, 77–94; Paukštytė-Šaknienė R.. Liaudies kultūra mieste. Vilniečių krikščynos. Vilnius, 2003, *Lituanistica*, nr. 2 (54), 112–125; Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V., Šaknys Ž.; Šidiškienė I. (sud.). Lietuvos kultūra. Aukštaitijos papročiai. Vilnius, 2007, 169–207; Paukštytė-Šaknienė R. Vaiko gimties socialinio įteisinimo papročiai // R. Paukštytė – Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė, Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai, sud. Ž. Šaknys. Vilnius, 2009, p. 17-61; Paukštytė-Šaknienė, R. Tradicijos sampratos šiuolaikinėje Lietuvoje. *Lituanistica*, 2012. T. 58. Nr. 2(88), p. 206–217; Paukštytė-Šaknienė, R. Tradicija šiuolaikinių kalendorinių ir gyvenimo ciklo švenčių kontekste, *Res Humanitariae*, 2013, t. 14 nr. 2, p. 302-322; Paukštytė-Šaknienė, R. Šeima ir kalendorinės šventės sovietinėje Lietuvoje, Lietuvos etnologija: Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos. 2016, 16(26), p. 5-30; Paukštytė-Šaknienė R., Mardosa J., Šaknys Ž., Šidiškienė I. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje, Vilnius, 2016; Šaknys, Ž. „Lietuviškas“ laisvalaikis ir šventės: lietuvių etninės kultūrinės erdvės formavimo bruožai Vilniaus ir Punsko-Seinų kraštuose. *Lituanistica*. 2019, Vol. 65 Issue 2, p. 140-156. 17 p. ir kt.

Sliužinskas, Aušra Žičkienė²⁸. Pradėjus studijuoti šio krašto jaunuoliams universitetose ir muzikos akademijoje jie taip pat buvo įtraukti į dainuojamosios tautoskos tyrimus²⁹, išleisti garso įrašai³⁰.

Daugiakalbė, paribio kultūra visada traukia kitų valstybių tyrinėtojus. Mokslininkai iš Lenkijos parašė kelias daktaro disertacijas apie Vilniaus krašto dainas ir muzikavimo tradicijas. Marija Krupoves³¹ iš Vilniaus universiteto ne tik domėjosi šio krašto dainuojamąja tradicija, bet ir Varšuvos Meno institute, vadovaujama profesoriaus Liudviko Beljavski'o, parašė disertaciją apie Lietuvos lenkų dainas. Etnomuzikologas Tomašas Novakas parašė disertaciją apie muzikavimo tradiciją Vilnijoje. Mokslininkas ne tik tyrė, kaip keitėsi tradicijos, bet rinko ir instrumentinį folklorą, užrašinėjo šokius. Etnomuzikologas iš Krokuvos Gustavas Juzala savo darbuose daug dėmesio skyrė Lietuvos lenkų ir lietuvių bendrumams³². Jo nuomone, dauguma Vilniaus krašto

²⁸ Ambrazevičius, R, Leskauskaitė, Asta. Effect of Spoken Dialect on Singing Technique in Lithuanian Traditional Music. // *Journal of Interdisciplinary Music studies* 2 (1 & 2), 2008, p. 1–17; Ambrazevičius, R. Kognityviniai kultūrų sąveikos aspektai perimant tradicinį dainavimą. // *Primityvumas mene*. Sudarė T. Jurkuvienė. Vilnius, 1999, p. 316–333; Ambrazevičius, R. Tradicinio dainavimo technikos akustinis tyrimas. // *Liaudies kūryba*, Nr. 5. Vilnius, 2002, p. 147–157; Ambrazevičius, R. Tradicinio vokalo metodikos aspektai Rytų Europoje. // *Muzika ir teatras: nuo kūrybos iki edukacijos*. Vilnius, 2007, p. 237–247; Ambrazevičius, R. Vocal technique in Aukštaičiai and Dzūkai Male Solo Singing. // *Lietuvos muzikologija*, Nr. 2. Vilnius, 2001, p.169–179 ir kt. Sliužinskas R. Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos (istorinė mokslinių tyrimų problematika). *Muzikologiniai diskursai: nuo choralo iki dodekatonikos*. Žurnalo *Tiltai* priedas, *Mokslo darbai* Nr. 21, 2004, p. 75-82; Sliužinskas, R. Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos: monografija. Klaipėda, 2006; Sliužinskas, R. Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos. Monografija. Klaipėda, Klaipėdos universitetas. 2006; Sliužinskas, R. Paralele historyczne między źródłami litewskich i polskich pieśni ludowych i perspektywy badań porównawczych. *Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Karinė istorija, archeologija, etnologija*. Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos Institutas, 2007, p. 253-260; Sliužinskas, R. Pietryčių Lietuvos lenkų liaudies dainos // *Tautosakos darbai*, t. XX (XXVII), 2004, p. 237–238; Žičkienė, A. Intonacinė lietuvių raudų sandara ir jų tarpetniniai ryšiai. *Lietuvos muzikologija*, 2: 2001, p. 136-143. *Vilniaus krašto lenkų laidotuvių giesmės: antologija*, sudarė ir parengė Irena Masoit, Kristina Syrnicka, Aušra Žičkienė / *Polskie pieśni pogrzebowe na Wileńszczyźnie: antologia, zebraty i opracowały Irena Masoit, Krystyna Syrnicka, Aušra Žičkienė*. Vilnius, 2013, 423 p.

²⁹ Višnevskaja, I. Vilniaus apskrities slavų dainininkų atlikimo manieros akustinis tyrimas: Bakalauro darbas, Vilnius, LMTA, 2008; Višnevskaja, I. Vilniaus krašto tuteišių vokalinė technika. // *Lietuvos muzikologija*, t. 10, 2009, p.157-167; Višnevskaja, I. Vilniaus krašto tuteišių vokalinė technika. // *Lietuvos muzikologija* t.6, Sud. Prof. habil. dr. Gražina Daunoravičienė, Vilnius, 2009, p. 157-168; Višnevskaja, I. Rugiapjūtės dainos stilistika daugiakalbėje Pietryčių Lietuvoje: Magistro darbas. Dėst.: doc. dr. Rytis Ambrazevičius Vilnius, LMTA, 2010

³⁰ Lietuvos tautinių mažumų tradicinės muzikos antologija [Garso įrašas] – I. // Lietuvos lenkų tradicinė muzika / projekto vadovė Irena Zacharova ; projekto kūrybinė grupė Nikolaj Zacharov, Irena Višnevskaja, Julija Morozova; [atlieka kaimo dainininkai ir etnografiniai ansambliai]. Vilnius: Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras: Slavų tradicinės muzikos mokykla, 2012.

³¹ Krupowies, M. *Polskie piosenki ludowe na Litwie*. Warszawa: Ogólnopolski Klub Miłośników Litwy, 2000.

³² Juzala, G. Aukštaitijos lenkų liaudies dainų melodijos. // *Lietuvos muzikologija*, 2003, t. 4, p. 144–152; Juzala, G. Aukštaitijos lenkų liaudies dainų melodijos. // *Lietuvos muzikologija*, Nr. 4. Vilnius, 2003, p. 144–151; Juzala, G. Lietuvos lenkų istorinė savimonė. // *Liaudies kultūra*, 2008, Nr. 2, p. 37–46; Juzala, G. Lietuvos lenkų vestuvinės dainos. // *Tautosakos darbai*, 2004, [t.] XXI (XXVIII), p. 223–237; Juzala, G. *Semiotyka folkloru muzycznego pograniczy polsko-litewskich*, Kraków, 2007; Lietuvos lenkiškasis paveldas: žvilgsnis iš šalies. Su etnomuzikologu iš Krokuvos dr. Gustavu Juzala kalbasi. Saulė Matulevičienė. *Liaudies kultūra*, Nr. 2, p. 12, 2008 ir kt.

lenkų yra vietinės kilmės. Nors visas folkloras čia gyvavo trimis kalbomis, dainų melodijos beveik nesiskyrė ar skyrėsi labai mažai. Jo nuomone, lenkiškai dainuojamų dainų melodijos artimesnės lietuvių tradiciniam folklorui nei lenkų.

Vilniaus rajonui pažinti buvo išleista ne vienas kelionių vadovas.

Lietuvos geografas, gamtininkas, politinis veikėjas, signataras Česlovas Kudaba daug keliavo po Vilnių ir jo apylinkes. Knygoje „Nerimi“³³ aprašė Verkius, Antakalnį, Žirmūnus, Žemuosius Panerius ir kt. miesto vietas apie Vilnią. Trys turistiniai maršrutai: Vilnius – Trakai, Vilnius–Kaunas, Vilnius – Druskininkai yra aprašyti knygoje. Profesorius pirmasis moksliai įrodė nemažos dalies dabartinių šalies saugomų teritorijų, unikalią kalvynų, slėnių, Vilnijos kraštovaizdžio vertę – tai liudija jo mokslinės bei mokslo populiarinimo publikacijos. Č. Kudabą ypač išgarsino jo pažintinės knygos, skirtos Nemunui, Neriai, mažiesiems upeliams, Žemaitijai ir Aukštaitijai. Tai mūsų pažintinės turistinės literatūros etalonai, savotiškas jos aukso fondas³⁴.

V. Visockas vandens turizmo ir kelionių mėgėjams skirtoje knygutėje aprašomas maršrutas nuo Tauragnų iki Vilniaus, kurioje pateikiama istorinių, tautosakinių žinių apie lankytinas vietas³⁵. A. Semaška kelionių vadovus skyrė ne tik Vilniaus ir šio krašto gyventojams, bet visiems, norintiems geriau pažinti pietryčių Lietuvą. Maršrutų aprašymuose pateikiama miestų ir miestelių istorijos, platesni su vietovėmis susijusių istorinių įvykių, asmenybių aprašymai³⁶.

1940 metais Juozas Maceika ir Adomas Juškevičius-Juškaitis išleido pirmąjį didelės pažintinės vertės lietuvišką Vilniaus miesto ir jo apylinkių vadovą³⁷. Šio darbo imtis juos paskatino Konstantinas Stašys – laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto (vėliau pavadinto Vilniaus lietuvių tautiniu komitetu) pirmininkas. Didelę paties J. Maceikos rankraščinio palikimo dalį sudaro lietuvių švietimo bei kultūrinės veiklos Vilnijoje tyrinėjimų medžiaga. Labai įspūdingos buvo ir istoriko vedamos ekskursijos po Vilnių ir Vilnijos kraštą. Jo bendraautoris Adomas Juškevičius-Juškaitis savo gyvenimą buvo susijęs su mokykla, dirbo istorijos mokytoju.

³³ Kudaba, Č. Nerimi. Vilnius, 1985, p. 115.

³⁴ Kudaba, Č. Jei iš Vilniaus keliausi: trys turistinės trasos (fotogr. Julius Vaicekauskas). Vilnius, 1979, 94 p.; Kudaba, Č. Wycieczki z Wilnius: trzy trasy turystyczne. Kaunas, 1984, 100 p.; Upelių pakrantėmis: 10 turistinių apybraižų. Vilnius, 1977, 100 p.; Kudaba, Č. Upelių pakrantėmis: 10 turistinių apybraižų. Vilnius, 1977, 100 p. ir kt.

³⁵ Visockas V. Nuo Tauragno iki Vilniaus. Vilnius, 1981, 148 p.

³⁶ Semaška A. Kelionės iš Vilniaus į Vilnius. Vilnius, 2005, 145 p.; Semaška, A. Vilniaus rajonas. – Iliustr., žml. // Semaška Algimantas. Lietuvos keliais: turistų žinynas: miestai ir rajonai – jų pažintinis lobynas: 1030 lankytinų vietovių aprašymai nuo seniausių laikų iki naujausių žinių. – 5-asis papild. ir atnauj. leid. – Vilnius, 2008. P. 619-634.

³⁷ Vilnius ir jo apylinkės / Adomas Juškevičius, Juozas Maceika. Kaunas, 1940, 296 p.; Vilnius ir jo apylinkės / Adomas Juškevičius, Juozas Maceika. – 3-iasis (fotografuotinis) leidimas. Vilnius, 1991, 255 p.

Rašytojas, kraštotyrininkas Eugenijus Danilevičius, daug rašęs spaudoje Vilniaus kraštotyros klausimais, taip pat išleido kelis turistinius vadovus³⁸ keliaujantiems po Vilniaus apylinkes.

TIRIAMŲ VIETŲ ISTORINĖ, KULTŪRINĖ, GAMTINĖ APLINKA

Zujūnų seniūnija yra Vilniaus rajone, į šiaurės vakarus nuo Vilniaus. Didžiausi seniūnijos kaimai yra Zujūnai (1457³⁹), Buivydiškės (1493), Gineitiškės (525), Čekoniškės (215), Salotė (151), Vaivadiškės (104), Gudeliai (103). Seniūnijai būdingas labai kalvotas, ledyno išraižytas kraštovaizdis. Čia teka sraunūs upokšniai – Sudervėlė, Čekonė, Kopyčianka; yra nedidelių ežerų (Gelūžė, Salotė, Baltieša, Gaganas, Gineitiškių ežeras). Čia įkurti gamtiniai draustiniai (Griovių geomorfologinis, Medžiakalnio geomorfologinis, Čekonės hidrografinis, Sviliškių kraštovaizdžio). O kadaise seniūnijoje augo ir Bieliūnų ąžuolas (dabar jau sunykęs).

Vienas svarbiausių Zujūnų seniūnijos objektų yra Šilėnų kaimas. Jis priklauso Neries regioniniam parkui, yra etnokultūrinis draustinis, siekiama išsaugoti jo planinę erdvinę struktūrą, senosios architektūros sodybas, akmenimis grįstą kelią, pastatų puošybos elementus. Čia yra Šilėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčia ir kapinynas, 2 mitologiniai šaltiniai⁴⁰, vietinių vadinami „Oko“, laikyti šventais ir gydančiais. Seniūnijoje yra keletas piliakalnių – Vilkeliškių ir Naujosios rėvos piliakalnis, kurį vietiniai dar „popu“ vadina. Pasakojama, kad šiame kalne yra nuskendusios rusų bažnyčia. Netoli dešiniojo Neries kranto iš vandens kyšo trys dideli akmenys. Pagal legendą patvinusia Nerimi pro šią vietą valtimi plaukę trys broliai apvirto ir nuskendo. Po kurio laiko toje vietoje žmonės vandenyje pamatė tris akmenis ir praminė juos Trimis broliais miegančiais. Seniūnijoje buvusios Pasienių, Smiglių, Sviliškių gyvenvietės, Gudelių pilkapynas (Švedkapiai).

³⁸ Danilevičius E. Vilniaus apylinkėmis: turistiniai maršrutai. Vilnius, 1962; Danilevičius E. Po Vilniaus apylinkes: poilsio dienų maršrutai. Vilnius, 1986, 143 p.; Danilevičius E. Maršrutai iš Vilniaus. Vilnius, 1975, p. 33–35.

³⁹ Gyventojų skaičius

⁴⁰ Nuo seno žmonės pasakoja legendas ir padavimus apie stebuklingą gydymą Šilėnų šaltinio vandenį – jis esą gydo žaizdas, išnirimus, skaudančius dantis. Vandenį iš šaltinio imdavo, juo prausdavosi ir tikėjo, kad jis gydo, ne tik kaimo gyventojai, bet ir į Šilėnų atlaidus atkeliavę maldininkai.

Dvaras Buivydiškėse Vilniaus rajone vienas seniausių Vilniaus apylinkių dvarų. Buivydiškės (Bujwidziszki), arba Budziviškės, minimos dar XII a. kryžiuočių kronikose. Dvarvietė yra dirbtinai supiltoje kalvoje. Manoma, kad ji priklausė Pilaitės pilies valdomai teritorijai.

Sužionių kaimas įsikūręs Vilniaus r. šiaurės vakaruose, į šiaurę nuo Nemenčinės, prie Sužionių ežero. Šiose apylinkėse gyventa nuo senų laikų. Šalia kaimo yra Sužionių (Kalvinių kalnas) bei Danilavos piliakalniai, o rytiniame kaimo pakraštyje stūkso senovinės X–XI a. gyvenvietės griuvėsiai, Sniegių, Dauškių, Paraisčių, Dvyliškių, Sapiegiškių pilkapiai, Kregžlės, Žingių pilkapynas. 8 km nuo Sužionių, Ankštos kaime, yra mitologinė vieta – Laumiaduobis, kurioje, pasak padavimo, gyvenusi laumė. Kartu su kitom dviem laumėm ji giedojusi sutartinę. „Laumikonių kaime, šitam kalne, gyveno laumė. O kita gyveno Unkščioj, Laumiaduoby. O trečia gyveno Paberžy, Rožių akmeny. Ir jos dainavo sutarytinę“⁴¹. Verusavos vietovėje, tarp dirbamų laukų, yra Velnio (Didysis) akmuo. Pasak padavimo, akmenį nešė velnias ir pametė. Našiūnų miškai, vadinami gojais, priskirtini senosioms Lietuvos šventvietėms. Apie tai, kad šiose apylinkėse gyventa nuo senų laikų, rodo šalia kaimo stūksantis Danilavos piliakalnis. Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Ilgo ežero šiauriniame krante. Jis datuojamas I tūkstantmečio pr. m. e. pabaiga – I tūkstantmečio pradžia. Sužionių seniūnija vadinama „mažąja Vilniaus krašto Šveicarija“, nes jos teritoriją kerta apie 49 km upių.

Riešė – kaimas Vilniaus rajone, įsikūręs Riešės aukštumoje, į vakarus nuo Didžiosios Riešės. Kaimelyje yra Riešės Šv. Vyskupo Stanislovo bažnyčia, Liubavo dvaras su vandens malūnu, senuoju dvaro keliu, koplyčios liekanomis, Pikeliškių dvaras su rūmais. Riešės seniūnijoje yra Karveliškių, Užuežerės, Verbiškių senovės gyvenvietės, Miškinių senovės gyvenviečių santalka. Nuo 1991 m. Joneikiškėse veikia Gintaro Karoso įkurtas Europos parkas.

Mikulionių kaime prie pat kelio yra mitologinis Mikulionių akmuo su plokščiadugniu dubeniu. Šalia akmens įkastas apie 50 cm aukščio išdrožtas medinis stulpelis su Rūpintojėlio figūrele, keliautojų papuoštas įvairiais pakabukais. Akmens dubenyje yra paliktų smulkių monetų.

⁴¹ Laumių dovanos: Lietuvių mitologinės sakmės. Paruošė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1979; Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais. Surinko ir parengė Jurgis Dovydaitis. Vilnius, 1978.

Žudiškių kaime žaliuoja Žudiškių ąžuolas – valstybės saugomas botaninis gamtos paveldo objektas. Raudonoji bala paskelbta botaniniu draustiniu – spanguolynu, dabar tai Raudonosios balos telmologinis draustinis. Seniūnijoje yra Vanaginės geomorfologinis draustinis – valstybinės reikšmės saugoma gamtos teritorija, kurioje yra senasis moreninis reljefas Aukštaičių aukštumoje.

Miškinių ir Verbiškių kaimai ypatingi tuo, kad juose aptiktos senovės gyvenvietės, siekiančios akmens amžių.

Paberžės seniūnijoje Glitiškių kaimo ąžuolas laikomas vienu aukščiausių Lietuvoje. Jo aukštis – 24 m. Kitiems ąžuolams galiūnams medis nenusileidžia ir kamieno storiui. Jo apimtis – 7,4 m. Tai trečias pagal storį ąžuolas Lietuvoje. Čia augantis ąžuolas nuo seno laikomas jaunimo susitikimų vieta. Pasakojama, kad jaunimas ne tik čia skirdavo meilės pasimatymus, bet iš čia 1831 m. sukilęs prieš carinę priespaudą jaunimas žygiavęs į Vilnių ir įsitraukęs į sukilėlių gretas. 1960 m. Glitiškių ąžuolas paskelbtas gamtos paminklu.

Maseliškių kaimo pietuose stūkso mitologinis Maseliškių (arba Masališkių) akmuo su ženklais. Akmuo guli dirbamo lauko pakraštyje, šalia kelio. Akmens paviršius išmargintas ženklais – viršuje iškalta data „1761“, raidė „E“, dvi 6 spindulių saulutės įdubimuose, neaiškūs ženklai. 1 km į pietryčius nuo kaimo stūkso Maseliškių akmuo su ženklais. Vietos gyventojai akmenį vadina Povilu, nors niekas nežino, kodėl. Pasakoja tik tai, kad baudžiovos laikais dvarininko Jelensko įgeidžiu šį akmenį baudžiauninkai jaučiais atvežė iš Glitiškių dvaro laukų. Pono įsakyti akmentašiai iškalė ženklus.

Jokūbonių kaime yra mitologinis Velnio akmuo. Pasakojama, kad šioje vietoje būdavę vaiduoklių.

Į šiaurę nuo Gaukeliškių kaimo yra Gaukeliškių piliakalnis (Pilata, Pilaškučiai). Piliakalnis datuojamas I tūkstantmečiu.

Paberžės seniūnijoje yra Alionių telmologinis (pelkių) draustinis, Verdeikų geomorfologinis draustinis, Kazimieravo ornitologinis draustinis, Asvejės regioninis parkas.

Seniūnijos teritorijoje yra nemažai lankytinų objektų. Tai Glitiškių, Anavilio, Perūnų, Vyžulionių dvarai.

Maišiagalos seniūnijos pietvakariniame Maišiagalos pakraštyje yra Maišiagalos piliakalnis. Dar jis vadinamas Bonos pilimi.

Maišiagalos gyvenvietė mena didingą istoriją. Rašytiniuose Prūsijos analuose ji minima nuo XIII a., vėliau šios apylinkės priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Algirdui. Tačiau čia gyventa dar I m. e. tūkst. pirmojoje pusėje – apie tai liudija piliakalnis ir jo papėdėje atrasti gyvenvietės likučiai. Maišiagaloje organizuojama kunigaikščio Algirdo šventė.

Pietvakariniame Maišiagalos pakraštyje yra Maišiagalos piliakalnis. Dar jis vadinamas Bonos pilimi.

Nemenčinė – miestas į šiaurės rytus nuo Vilniaus, abipus Neries. Čia X–XIV a. stovėjo Nemenčinės pilis.

Liucionių kaime esanti uola – unikalus gamtos stebuklas. Geologų nuomone, šį gamtos kūrinį galima vadinti uola ar atodanga arba tiesiog skála, urvu, konglomerato uola. Skališkių uola dar vadinama Šventąja uola, verkiančia uola. Skališkių (Liucionių) uola buvusi piligrimystės vieta, pro kurią eidavo kelias link Vilniaus Aušros vartų. XIX a. virš uolos stovėjusi koplyčia ar didelis kryžius. Jau ne pirmą šimtmetį žmonės tiki, kad Skališkių uoloje varvantis vanduo ir šalia esantis šaltinis turi stebuklingą galią – gydo sergančias akis.

ŠIO TYRIMO OBJEKTAS – KALENDORINĖS ŠVENTĖS

Kalendorinės šventės yra liaudies patirtis, pasiekusi mus per daugelį amžių, įsikūnijanti į darbą, buitį, meną: tai tradicijos, papročiai, apeigos; tai pasaulėžiūra, moralinės ir estetinės vertybės, kurios apsprendžia tautą, jos savitumą, unikalumą, jos socialines ir dvasines ypatybes. Pasak Mardosų ir Šaknį, „Kiekvienos valstybės ir jos piliečių gyvenime šventės sudaro svarbią politinio, religinio, šeimos ir asmeninio gyvenimo dalį, o jų tyrimai gali sutelkti žinių apie etninius,

pilietinius, religinius tautų kultūros bruožus, atskleisti formuojamus tapatumus⁴². Nuo senų laikų šventės vaidino ypatingą vaidmenį žmogaus gyvenime. Jos įkūnijo religines ir kasdieninio žmogaus gyvenimo apeigas ir tradicijas. Žmogaus gyvenimui įtaką darė įvairūs faktoriai: gamtiniai, istoriniai, visuomeniniai ir kt. Urbanizacija lėmė daugelį šventinės kultūros praradimų. Daugelis apeigų ir tradicijų, ypač susijusių su žemės ūkio darbais, negrįžtamai buvo prarasti ar prarandami, tačiau juos stengiamasi atkuriant teatralizuota, žaidybine ar kitokia forma. Bet koks tradicijų tyrimas, palaikymas ar išsaugojimas vienomis ar kitomis formomis, atsižvelginat į praeitų amžių ir kartų patirtį, paprastai optimaliai atitinka kasdienio ir šventinio gyvenimo ritmą. Jis taip pat yra svarbus šiandieniniam gyvenimui kaip apjungianti ir stimuliuojanti jėga, leidžianti išsaugoti tautą kaip naciją.

Kalendorinių švenčių tradicija yra tęsiama, atgimsta ar yra palaikoma įvairių visuomeninių judėjimų (Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuvos, senojo lietuvių tikėjimo bendruomenės „Romuva“ ir kt.). Šiandien kalendorinės šventės toliau puoselėjamos etninės veiklos centrų, įsikūrusių praktiškai visoje Lietuvoje, o taip pat švenčiamos įvairiose bendruomenėse (darželiuose, mokyklose, kaimo bendruomenėse, centruose ir t.t.). Jos vis labiau tampa ne tik vienijančia, bet ir ugdančia jėga, padedančia įtraukti ir palaikyti pasaulio, gamtos ir žmogaus gyvenimo ritmą, ryšį su protėviais.

Kalendorinių švenčių ciklas tyrimui buvo pasirinktas todėl, kad tai pirmiausia yra praktiškai nenutrūkusi tradicija. 2016 metais pasirodė išsami monografija „Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje (sud. R. Paukštytė-Šaknienė, J. Mardosa, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė), kurioje autoriai nagrinėja šiuolaikinę švenčių tradiciją Vilniaus mieste. Labai svarbu būtų palyginti jų gautus rezultatus su tyrimo rezultatais Vilniaus krašte.

Penkiolika metų gyvendama Vilniaus rajone iki šiol susilaukiu „lalauninkų“ – vietinių kaimo vaikų, kurie ne tik formaliai vaikščioja po kaimus „pasirinkti“ pinigėlių ar saldumynų, tačiau deklamuoja gana ilgus tekstus turinčius eilėraščius. Beveik visose rajono mokyklose švenčiama Trijų karalių šventė. Ypač aktyviai ir gausiai švenčiama Derliaus šventė. Lietuvos nacionalinis

⁴² Mardosa J., Šaknys, Ž. Šventės moderniam mieste. Vilnius, 2013, p. 6.

kultūros centras Vilniaus rajono Taboriškių kaime yra užfiksavęs kalėdinius persirengėlius, kurių personažai – meškos, gervės, kiti miško žvėrys.

Tyrimui buvo pasirinktos kalendorinės šventės, švenčiamos šiuolaikinėse bendruomenėse: darželiuose, mokyklose, kaimo bendruomenėse.

Tyrimo užduotis:

- 1) užrašyti, kokios kalendorinės šventės švenčiamos;
- 2) surinkti vaizdinę medžiagą;
- 3) išsiaiškinti šių švenčių savitumą;
- 4) išsiaiškinti, kokios bendruomenės institucijos aktyviai puoselėja švenčių tradicijas;
- 5) išsiaiškinti, kokį vaidmenį kalendorinės šventės vaidina bendruomenių gyvenime

Trys Karaliai ir Krivių Krivaitis Vilniaus krašte 1904 ir 1905 m. (sausio 5, 6 ir 7 d.)

Nuotrauka Trys Karaliai ir Krivių Krivaitis Vilniaus krašte 1904 ir 1905 m.

II. APKLAUSOS REZULTATAI

Visose aptariamose vietovėse švenčiamos pagrindinės metų ciklo šventės. Visų pirma tai Kalėdų – Naujų metų šventės, Užgavėnės, Velykos, Joninės, Vėlinės. Be to svarbi pavasario šventė yra Bobutės ir Dieduko diena (Dzień Babci i Dziadka). Rudenį labia svarbi derliaus šventė. Tačiau aptarti regionai turi ir savų ypatumų. Aprašysime juos detaliau. O taip pat pažymėsime tradiciją puoselėjančius centrus.

1. Zujūnų seniūnija.

Čekoniškės. 2000 m. Čekoniškių kaime yra įsikūrusi verbų ir buitės seklyčia. Seklyčia yra Vilniaus krašto etnografinio muziejaus filialas, tad pagrindiniai ir esminiai šios seklyčios eksponatai yra Vilniaus krašto verbos. Čia veikia verbų pynėjų ansamblis „Cicha Nowinka“ (v. J. Norkūnienė). Ansamblio dalyviai organizuoja lokalinio folkloro tyrinėjimo ekspedicijas, įtraukia į savo veiklą jaunimą (bendradarbiaujant su mokyklomis), puoselėja ir propaguoja verbų amatą šalyje bei užsienyje, organizuoja kilnojamąsias verbų parodas. Gausiai lankoma seklyčia supažindina lankytojus su šio krašto tradicijomis, papročiais ir kultūra. Čia ne tik gyvai demonstruojamas verbų rišimo procesas, bet pristatoma meninė programa, kurioje skamba Vilniaus krašte surinktos lenkų, lietuvių bei baltarusių dainos. Ansamblis taip pat vykdo edukacinius verbų rišimo užsiėmimus įvairaus amžiaus lankytojams. Seklyčia bendradarbiauja su Turizmo centru, Jaunųjų turistų centru, Lietuvos nacionaliniu kultūros centru, Rytų Lietuvos kultūros centru, Neries regioniniu parku, Seinų Lietuvių bendrijos namais, Lietuvos ir Lenkijos muziejais. Ansamblis „Cicha Nowinka“ dalyvauja organizuojant seminarus mokytojams ir kultūros darbuotojams etnokultūros tema, talkininkauja organizuojant rajoninius renginius, rengia kalendorines šventes, kalėdines bei velykines vakarones vietinei bendruomenei bei svečiams.

Buivydiškės. Buivydiškių dvaras yra Buivydiškių kaime, Zujūnų seniūnijoje, Vilniaus rajone. Jis išsidėstęs prie pat Vilniaus miesto šiaurės vakarų ribos, visai šalia Justiniškių mikrorajono.

Dvaro diena Buivydiškėse

Birželio mėn. Buivydiškių pagrindinėje mokykloje vyksta kasmetinė Dvaro diena, kurios tikslas – puoselėti tradicinius lietuvių liaudies amatus. Popamokinėje veikloje mokyklos vaikai vyksta į kitus Lietuvos regionus susipažinti su kitų etninių grupių tradicijomis, pvz., į Trakų kavinę „Le Vivier“ susipažinti su karaimų tradicijomis ir papročiais bei išmokti kepti kibinus.

Buivydiškių pradinėje mokykloje vaikų, tėvų ir pedagogų šventė

„Dzień Babci i Dziadka (Bobutės ir dieduko)“ dienas Buivydiškių pradinėje mokykloje

Gegužės mėn. minimos Tarptautinės šeimos dienos proga Vilniaus r. Buivydiškių pradinėje mokykloje vyksta vaikų, tėvų ir pedagogų šventė. Šventės metu koncertuojama, pagerbiamos mamos, močiutės, tėveliai, seneliai. Buivydiškių pradinės mokyklos pedagogai rengia vaikams edukacines ekskursijas į kitus Lietuvos regionus susipažinti su duonos kepimo tradicija. Buivydiškių pradinėje mokykloje švenčiamos Užgavėnės, Velykos, Kalėdos. Pasak mokytojų, Kaziuko mugėje, kuri organizuojama pačioje mokykloje, mokiniai supažindinami su senovės lietuvių amatais, jų sąsajomis su šiomis dienomis. Kaip ir daugelyje kitų šio rajono mokyklų, švenčiama Bobutės ir Dieduko diena – Dzień Babci i Dziadka.

Derliaus gėrybės Buivydiškių pradinėje mokykloje

Kiekvieną rudenį mokykloje tradiciškai mokykloje suruošiama derliaus šventė. Ta proga mokykloje paprastai rengiama rudens gėrybių paroda.

Trijų karalių šventė Buivydžiškių darželyje

Buivydžiškių darželyje yra populiarūs Trijų karalių šventė, švenčiama Duonelės šventė, rudenėlio šventė, Kalėdos, Užgavėnės. Užgavėnių kaukes vaikai gaminasi kartu su auklėtojomis darželyje.

2. Sužionių seniūnija.

Nuo 1989 m. Sužionių kultūros namuose veikia folklo ansamblis „Sužanianka“. Jam vadovauja Margarita Krzyževska. Jo dainuojamos dainos yra perteikiamos iš kartos į kartą. Kolektyvą lanko trijų kartų atstovai – močiutės, mamos ir vaikai. Repertuare –Vilniaus krašto, taip pat Sužionių apylinkių liaudies dainos, papročiai, pasakojimai.

Sužionių bendruomenės Kalėdų seneliai

Seniūnijoje veikia Tarakonių gamtotyrinė-kraštotvarkinė ir Sužionių bendruomenės. Sužionių bendruomenės iniciatyva vykdoma gerumo akcija „Stebuklingos Šv. Kalėdos kaimo vaikams“.

Kiekvienais metais bendruomenės nariai su Kalėdų Seneliu aplanko apie 200 vaikų iki 10 m. amžiaus, ir jiems įteikia dovanėles.

Kalėdų senelis ir Snieguolė Sužionių pagrindinėje mokykloje

Sužionių pagrindinėje mokykloje tradiciškai švenčiamos Advento vakaronės, kuriose dalyvauja Kalėdų Senelis ir Snieguolė.

Kalėdų senelis ir Snieguolė Sužionių pagrindinėje mokykloje

Užgavėnės švenčia visa mokyklos bendruomenė, mamos kepa blynus. Pavasarį mokykloje puoselėjama tradicija iškelti inkilus atskrendantiems paukščiams.

Inkilų kėlimas Sužionių pagrindinėje mokykloje

Rudenį, artėjant Vėlinėms, mokytojai kartu su mokiniais lanko kapines, jas tvarko, uždega žvakutes. Mokiniai kartu su mokytojais taip pat keliauja į Zalavo dvarą – J. Pilsudskio gimtinę. Prie jo paminklo skaitomi prisiminimai, degamos žvakutės.

Moksleiviai taip pat lankosi Glitiškių dvare, kuriame veikia keramikos studija, – ten jiems rengiami edukaciniai keramikos užsiėmimai.

Vėlinės Zalavo dvare Sužionių pagrindinė mokykla

Seniūnijoje yra įsikūrusi Emilijos Pliaterytės atminimo draugija. Ši draugija 2018 m. vykdė projektą „Mūsų paveldas: Vilniaus rajonas“ kartu su Eitminiškių, Maišiagalos Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Algirdo, Nemenčinės Gedimino, Paberžės „Verdenės“ ir šv. Stanislavo Kostkos

gimnazijomis bei Riešės šv. Faustinos Kovalskos ir Sužionių pagrindinėmis mokyklomis. Projekto tikslas – supažindinti mokinius su įvairiais paveldo objektais Vilniaus rajone: pilkapynais, senovės gyvenvietėmis, senosiomis mūsų kultūros šventvietėmis, dvarų kultūra. Pagrindiniai informaciniai šaltiniai yra Kultūros paveldo departamento žemėlapis⁴³, Europos parko, Vilniaus krašto muziejaus Nemenčinėje⁴⁴, Maišiagalos tradicinių amatų centro⁴⁵ interneto svetainės, Vilniaus apskrities bibliotekų svetainė „Vilnijos vartai“⁴⁶.

Skirlėnuose ir Veriškėse yra įsikūrę Vilniaus rajono savivaldybės centrinės bibliotekos padaliniai, kuriuose galima rasti spaudinių, skirtų kraštotyrai. Kraštotyros kartotekos apimtis – apie 50 kortelių kiekviename padalinyje.

3. Riešės seniūnija.

Riešės seniūnijoje veikia Riešės bendruomenė ir Skirgiškių gyventojų asociacija.

Riešės bendruomenė. Riešės bendruomenė labai aktyvi. Jos organizuojami renginiai labai įvairūs. Spalio pabaigoje bendruomenė inicijuoja Helovino dekoracijų dirbtuves, kurių metu skaptuoja moliūgus, „gamina“ vaiduoklius, kuria šiurpias dekoracijas.

Helovino dekoracijų dirbtuvių plakatas

⁴³ Kultūros departamento registras. Internetinė prieiga: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>.

⁴⁴ Vilniaus krašto etnografijos muziejus Nemenčinėje. Internetinė prieiga: http://tic.vrsa.lt/page&u=lankytnos_vilniaus_krasto_etnografijos_muziejus.

⁴⁵ Maišiagalos tradicinių amatų centras. Internetinė prieiga: http://tic.vrsa.lt/page&u=tradiciniu_amatu_centras_maisiagaloje.

⁴⁶ Vilniaus apskrities bibliotekų svetainė „Vilnijos vartai“.

Lapkričio mėn. organizuojamos elnių dirbtuves: iš medžio gaminami elniai, kurie vėliau pastatomi prie namų. Gruodžio mėn. organizuojamos kalėdinių vainikų pynimo dirbtuves.

Advento metu į bendruomenės patalpas popietei kviečiami senjorai. Senjorai vaišinami, jiems surengiamas nedidelis koncertas. Prieš Kalėdas bendruomenė renkasi į dirbtuves, kuriose mokosi daryti šiaudines dekoracijas, iš šiaudų gamina eglutei žaisliukus, riša sodus.

Riešės bendruomenės senjorai advento vakaronėje

Riešės bendruomenės nariai ne vienus metus inicijuoja Kalėdų Senelio, Snieguolės ir elfų vaikštynes po bendruomenės namus, kuriuose auga vaikai.

Kalėdų senelis Riešėje

Pavasarij, švenčiant Užgavėnes, bendruomenės nariai kartu su vaikais patys gaminasi kaukes. Žiemos išvarymo šėlsmas neapsieina be muzikanto. Į šventę visi renkasi nešini vaišėmis.

Užgavėnių kaukė, pagaminta Riešės bendruomenės narių

Dar viena gera proga susiburti kartu – Velykų šventė. Prieš šventę visi mokosi marginti margučius. Kai jau visos šventės praūžia ir būna laisvo laiko, susirenkama į keramikos seminarą.

Riešės gimnazija. Advento laikotarpiu Riešės gimnazijoje vyresnių klasių mokiniai organizuoja mokinių kūrybos skaitymus „Kalėdinių eglučių spindesys“. Jų metu mokiniai kuria kalėdinius sveikinimus, skaito įvairių žanrų tekstus apie Kalėdas. Įprastai tokie kūrybiniai darbai publikuojami interneto svetainėje – „Riešės riešutėlių“ kalėdiniame numeryje. Riešės gimnazijoje organizuojama paroda konkursas „Pats gaminu prakartėlę“. Jame dalyvauja ne tik gimnazijos, bet ir kitų rajono mokyklų mokiniai. Pasak organizatorių, taip yra išgyvenama ir pajaučiama šv. Kalėdų laukimo prasmė. Riešės gimnazijoje vyksta Advento popietės, kurių metu mokiniai vaidina, skambina gitara, groja fleita, gieda giesmes, rodo ramias šokių kompozicijas. Į tokias popietes pasikviečiami dvasininkai.

Adventas Riešės gimnazijoje

Pavasariį prieš Velykas Riešės gimnazijos ikimokyklinukai rengia akciją „Margu margučius“. Jos metu vaikai susipažįsta su įvairiais margučių marginimo būdais: tradiciniu marginimu vašku bei svogūnų lukštais, taip pat išmoksta margučius marginti dekupažo technika.

Riešės gimnazijos 1–4 kl. mokiniai organizuoja parodas konkursus „Velykinis margutis“. Parodose eksponuojami įvairia technika išmarginti margučiai: tapyti, lipdyti, klijuoti, pinti, siuvinėti ir kitaip išpuošti naudojant popierių ar kitas medžiagas. Prieš Velykas vaikai kartu su seneliais, tėveliais ir pedagogais gamina velykines kompozicijas, kurios vėliau keliauja į parodą „Velykinės kompozicijos“.

Velykos Riešės gimnazijoje

Tradiciskai keliaujant metų ratu, mažieji ikimokyklinukai pedagogų iniciatyva organizuoja Kaziuko mugę. Tradicine švente tapęs renginys skatina vaikus gaminti šiai šventei skirtus darbelius, kurie vėliau keliauja į improvizuotą mugę ant „prekystalių“. Vaikai gamina papuošalus iš karoliukų, muilo, vaško, daro lankstinius iš popieriaus, darbelius iš molio. Smaližiai gali įsigyti įvairiausių skanėstų: saldainių, sausainių, vaflių, pyragų ir kitų kepinių. Pasak iniciatorių, šis renginys vaikus moko gražiai bendrauti, domėtis įvairiomis gamybos technologijomis, estetiškai pateikti savo gaminius, ugdo praktinius skaičiavimo įgūdžius.

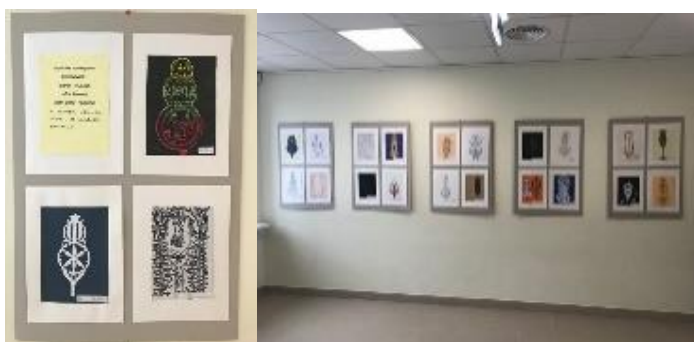

Užgavėnės Riešės gimnazijoje

Moksleiviai mielai dalyvauja žiemos išvarymo šventėje – Užgavėnėse, ji įprastai vyksta tarp pamokų, per ilgąją pertrauką. Vyresni Riešės gimnazijos moksleiviai organizuoja „protų mūšį“, kuriame užduodami klausimai, susiję su Užgavėnių šventimo tradicijomis, gavėnios laikotarpiu.

Riešės gimnazijos priešmokyklinukai ir pradinių klasių mokiniai vaikščioja pas vyresnius į klases, pasipuošę ir džiugindami vieni kitus pačių gamintomis kaukėmis. Gimnazijos kieme mokiniai ir ugdytiniai šoka ratelius, dainuoja Užgavėnių dainas, vaišinasi blynais ir kitais gardumynais. Žiemą palydima Lašininio ir Kanapinio kova – virvės traukimu ir Morės deginimu.

2018 m. Riešės gimnazijoje buvo organizuota Tarptautinė pradinių klasių mokinių darbų paroda konkursas „Laiškai iš praeities – verpstės“. Parodoje buvo eksponuojami pradinių klasių mokinių darbai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Lenkijos, Baltarusijos, Belgijos ir kitų šalių mokyklų. Ši paroda buvo dar viena gimnazijos dovana Lietuvai Šimtmečio proga. Tai tęstinė paroda. Prieš tai buvo surengta tarptautinė paroda konkursas „Laiškai iš praeities – tautinės juostos“. Pasak iniciatorių, moksleiviai, naudodami įvairias technikas, atskleidžia savo kūrybines galias. Išdailinta verpstė, tautinė juosta rodo ne tik mūsų protėvių gebėjimus ir estetinius poreikius, bet ir atskleidžia jų dvasinį gyvenimą, pasaulėvaizdį, tikėjimą, o moksleiviai per tai susipažįsta su mūsų tradicine kultūra.

Paroda konkursas „Laiškai iš praeities – verpstės“.Riešės gimnazijoje

Riešės šv. Faustinos Kovalskos pagrindinė mokykla. Kaip ir daugelyje rajono mokyklų, Riešės šv. Faustinos Kovalskos pagrindinėje mokykloje švenčiama močiutės ir senelio diena (Dzień Babci i Dziadka). Įprastai šiai dienai jaunesnių klasių mokiniai paruošia programėlę: dainuoja dainas, šoka šokius, groja, deklamuoja eilėraščius, skirtus seneliams: „Kocham babcię, kocham dziadka / Za ich serce, za ich miłość. / W dobrym zdrowiu długie lata, / Niech nam żyją, niech nam żyją“. Pasirodymo pabaigoje anūkėliai seneliams įteikia savo rankų darbo dovanėles, o seneliai atsidėkodami įteikia saldumynų.

Močiutės ir senelio diena (Dzień Babci i Dziadka)

Riešės šv. Faustinos Kovalskos pagrindinėje mokykloje

Kitos pavasarį Riešės šv. Faustinos Kovalskos pagrindinėje mokykloje švenčiamos šventės – Kaziuko mugė, gegužės mėn. švenčiama Motinos diena. Rudenį minima derliaus nuėmimo diena. Ta proga iš įvairių daržovių daromos kompozicijos, kurios vėliau keliauja į parodą.

Derliaus šventė

Riešės šv. Faustinos Kovalskos pagrindinėje mokykloje

Prieš Kalėdas mokykloje tradiciškai rodomas spektaklis „Būk pasveikintas gimęs“. Tarp herojų – šv. Mergelė Marija, šv. Juozapas, Angelas Gabrielius, angelai, Betliejaus žvaigždė, Meška, Trys Karaliai, piemenys, mažos avytės. Po spektaklio, panašiai kaip šeimoje, kartu su kunigu visi sukalba maldą, po kurios pasidalija kalėdaičius. Gerai nuotaikai palaikyti visi susirinkusieji vieni kitiems sako nuoširdžiausius linkėjimus. Kalėdų laikotarpiu vyresni mokyklos auklėtiniai turi tradiciją lankyti pagyvenusius žmones globos namuose Riešėje ir Pal. kun. Mykolo Sopočkos hospise. Jie ne tik sako seneliams kalėdinius palinkėjimus, gieda kalėdines giesmes, bet ir pasidalija su jais savo rankomis pagamintais skanėstais „Mykolojais“.

Gruodžio mėn. mokyklos vaikus aplanko šventas Mikalojus (Święty Mikołaj) kartu su pagalbininku, vadinamu Bombka. Šventas Mikalojus net tik atkeliauja su maišu, pilnu dovanų, bet ir kartu su vaikais žaidžia įvairius žaidimus.

4. Paberžės seniūnija.

Paberžės „Verdenės“ gimnazija. Paberžės „Verdenės“ gimnazijoje etninės kultūros ugdymas vykdomas per improvizuotus vaidinimus pasakų tema. Šios gimnazijos priešmokyklinukai rengia vaidinimus pasakų tema. Gegužės mėn. šioje gimnazijoje švenčiama Mamų diena.

Kovo mėn. pradinė klasių moksleiviai rengia pilietinio ugdymo konkursą „Pažink tėvynę iš arčiau“. Jau tradiciniu tapęs konkursas skatina mokinius pažinti gimtojo krašto kultūrą, ugdyti pilietiškumą ir kūrybiškumą, puoselėti papročius ir tradicijas.

Gimnazijoje noriai švenčiamos žiemos palydos – Užgavėnės. Moksleiviai patys kuria Užgavėnių personažus, kepa blynus. Persirengėliai per pamokas vaikštinėja po mokyklą. Vėliau šventė persikelia į gimnazijos kiemą, kuriame organizuojamos įvairios varžybos: blynų mėtymas į keptuves, lenktynės su blynais, riestainių konkursas. Šventę vainikuoja pagrindinio personažo, Kanapinio, pergalė prieš Lašininį ir sudeginama Morė.

Užgavėnės Paberžės „Verdenės“ gimnazijoje

5. Maišiagalos seniūnija.

Maišiagalos bendruomenės centras. Maišiagaloje įkurtas bendruomenė centras iš ES projektinių pinigų įsirengė bendruomenės virtuvę. Virtuvės įkūrimo tikslas – puoselėti tradicinius

maisto receptus, išleisti receptų knygą, taip išsaugant Vilniaus krašto tradicijas, papročius. Surengtoje maisto gaminto vakaronėje dalyvavo profesionalus šefas, mokęs maisto gaminto gudrybių.

Maisto gamimas Maišiagalos bendruomenės centre su profesionaliu šefu

Maišiagalos bendruomenės centro elektroninėje receptų knygoje galima rasti ne visai tradicinių, tik šiam kraštui būdingų receptų. Iš jų tik keli galėtų pretenduoti į autentiškus: pyragas „Sernik“, pyragas „Karpatka“, stirnienos sriuba, naminė duona, Monikos meduolis, gėrimas „Kalinuvka“, šventinis aviečių kisielius, kmynų gėrimas su mėtomis, miško arbata, obuolių-kmynų gėrimas, putino gėrimas.

Naminė duona

Pyragas „Sernik“

Žagarėliai

Miško arbata

Gėrimas „Kalinuvka“

Šventinis aviečių kisielius

Obuolių

Kmynų gėrimas

Miško arbata

Tradicinių amatų centras Houvaltų dvare. Maišiagaloje, buvusio Houvaltų dvaro pastate, įsikūręs tradicinių amatų centras. Tai pagrindinis miestelio traukos objektas, suburiantis Maišiagalos ir apylinkių bendruomenę, pritraukiantis svečių iš visos Lietuvos. Tradicinių amatų centro tikslas – padėti išsaugoti Vilniaus krašto papročius bei senuosius amatus. Dvare vyksta pamokėlės, edukaciniai užsiėmimai tiek vaikams, tiek suaugusiems. Lankytojams pristatoma įvairūs amatai. Čia galima išmokti drožinėti, karchyti iš popieriaus, gaminti muilą, meistrauti, lieti žvakes, pinti iš šiaudų. Mokomasi vilnos vėlimo ir keramikos meno. Visi gali išmokti verbų pynimo meno, sužinoti daugiau apie tradicines šventines vaišes bei regiono papročius.

Houvaltų dvare, be tradicinių amatų centro, veikia Maišiagalos kultūros centras, miestelio biblioteka, bendruomenės namai, koncertų salė ir parduotuvėlė, kurioje kiekvienas norintis gali įsigyti suvenyrų.

Kiaušinių marginimo pamokėlė

6. Nemenčinės seniūnija.

Vilniaus krašto etnografinis muziejus Nemenčinėje. Muziejus įsikūrė 2000 m. Jame eksponuojama apie 1000 objektų. Juos surinko ir geranoriškai muziejui perdavė rajono gyventojai. Nuolatinę ekspoziciją sudaro eksponatai, liudijantys Vilnijos krašto gyventojų buitį bei papročius:

buities rakandai, baldai, įrankiai, papročius ir tradicinius amatus atspindintys daiktai. Esami muziejaus eksponatai kasmet papildomi organizuojamų kraštotyrinių ekspedicijų metu. Vilniaus krašto etnografinis muziejus vykdo įvairią kultūrinę ir edukacinę veiklą. Be senovės medžio drožybos, karpinių ir kitus amatus pristatančių parodų, gyvuoja keramikos ir audimo dirbtuvės.

Muziejaus filialai. Vilniaus krašto etnografinis muziejus jungia keturis po rajoną išsibarsčiusius filialus. Važiuojant šiaurės kryptimi nuo Nemenčinės galima aplankyti gausią etnografinę ekspoziciją Sužionių kaimo muziejaus padalinyje. Kitą filialą rastume rytiniame Širvio ežero krante, netoli Paberžės – jis įsikūręs įspūdinguose, nuo XV a. pabaigos minimuose Glitiškių dvaro rūmuose. Neries regioninio parko rytiniame pakraštyje esančiame Čekoniškių kaime veikia verbų ir buities seklyčia. Šiame etnografinio muziejaus filiale lankytojai supažindinami su vien Vilniaus kraštui būdinga verbų pynimo tradicija, joms pinti tinkamais augalais ir pan. Maišiagalos Kunigo Prelato Juzefo Obrembskio muziejuje (ketvirtajame padalinyje) pristatomos iškilios katalikų asmenybės bei įvairūs eksponatai, menantys Bažnyčios istoriją.

Vilniaus rajone Nemenčinės Vilniaus krašto etnografinis muziejus su savo filialais, Vladislavo Sirokomlės muziejumi Bareikiškėse (Rukainių sen.) ir Tradicinių amatų centru Houvalto dvare Maišiagoje vykdo aktyvią etninės kultūros veiklą.

Išvados

1) Vilniaus rajono tyrinėtose mokyklose įprastai švenčiamos bendrai Lietuvoje Nepriklausomybės laikais atgimusios ir viešai švenčiamos šventės, nesilaikant esamų, vietinių papročių ar tradicijų. Dažniausiai švenčiamos kalendorinės šventės, kurios sutampa ir patenka į mokslo metų kalendorių. Beveik visur švenčiama Trijų Karalių šventė. Kalėdų-Naujųjų metų laikotarpiu mokyklose daromos prakartėlės, į renginius kviečiami dvasininkai. Pavasarį mokyklose keliami inkilai. Gegužės mėnesį beveik visuose darželiuose ir mokyklose švenčiama Bobutės ir Dieduko diena (Dzień Babci i Dziadka). Rudenį beveik visose mokyklose ir didesniuose miesteliuose švenčiama derliaus šventė. Tai bene labiausiai visas bendruomenes vienijanti, spalvinga šventė, lydima procesijomis, derliaus šventės dekoracijomis ir t.t.

2) Surinkta vaizdinė medžiaga šiuo metu apdorojama.

3) Vilniaus rajono šiaurinės dalies bendruomenės, ypač turinčios autochtoninius gyventojus, yra gyvybingos ir savitos. Vilniaus rajono aktyvios bendruomenės į savo kalendorių įtraukia nemažai kalendorinių švenčių. Bendruomenių, kuria sudaro naujai įsikūrę gyventojai, švenčiamose šventėse nerasime vietinių papročių. Jų ypatumai skirtingose vietovėse detalčiai aprašytos aukščiau. Didesnį skaičių turinčiose bendruomenėse galima aptikti unikalių dalykų, pvz.: per Kalėdas šalia Kalėdų Senelio atsiranda Meška.

4) Pagrindiniais etninės kultūros puoselėtojais ir skleidėjais tampa mokyklos, bendruomenės. Mokyklose didžiausias aktyvumas yra priešmokyklinukų, pradinių klasių ir šiek tiek vyresnių mokinių, vėliau domėjimasis tradicine kultūra priblėsta.

Vilniaus rajone etninės kultūros puoselėjimo veiklą aktyviai vykdo Nemenčinės Vilniaus krašto etnografinis muziejus su savo filialais. Muziejaus pagrindinę veiklą sudaro lokalinio etnokultūrinio palikimo paieška, kaupimas bei sukauptos informacijos sklaida, pamokos, edukaciniai užsiėmimai. Muziejaus eksponatai renkami pasitelkiant Lietuvos ir Lenkijos jaunimo atstovus kraštotyrinių ekspedicijų metu.

5) Bendruomenių kalendoriuje švenčiamos šventės apjungia bendruomenes, skatina puoselėti tradicinę kultūrą, tačiau jos trūkumas – vietinės tradicijos pažinimo, žinių stoka, todėl, šalia Kalėdų

Senelio atsiranda nebūdingi tradicijai personažai: Bombka, Snieguolė, elfai, o pats Senelis vadinamas Šventu Mykalojumi, Seneliu Šalčiu ir pan.

Vilniaus kraštas, ypač Vilniaus rajonas (tame tarpe ir šiaurinė jo dalis) yra nepakankamai ištyrinėtas, ypač etnografiniu, folkloriniu, papročių aspektu. Aktyvesni Lenkijos mokslininkų paribių kultūros tyrimai davė rezultatų – atsiranda puikios monografijos, kuriose sugebama atskleisti šio krašto unikalumą, gilesnes, nei XX a. siekiančia šaknis. Akivaizdu, kad vieno žmogaus – Idos Stankevičiūtės – keleto metų veikla davė puikių tekstų kalbos, tautosakos, etnografijos, archeologijos mokslams. Vykinto Vaitkevičiaus kelionė Nerimi taip pat atskleidžia šio krašto nuostabų paveldą. Archeologų triūsas taip pat atskleidžia buvus senus ir gilius šio krašto kultūros klodus.

Rekomendacijos.

1. Reikia, tiesiog privaloma telkti mokslinę bendruomenę tirti Vilniaus rajoną.
2. Aktyviau ir plačiau visai Lietuvos visuomenei pristatyti šio krašto papročius, tautosaką, visas etninės kultūros sritis, o bendruomenėms ir mokykloms rengti seminarus, edukacinius užsiėmimus, parengti metodinę medžiagą, kaip į savo veiklą įtraukti vietinę tradiciją.
3. Įtraukti ne tik mokslininkus, bet ir bendruomenes, mokyklas į ekspedicinę veiklą. Atgaivinti ir palaikyti bibliotekų iniciatyvą toliau rinkti kraštotyrinę medžiagą.

III. KLAUSIMYNAS

Pasitelkus klausimyną buvo apklaustos dauguma Vilniaus rajono Zujūnų, Maišiagalos, Riešės, Nemenčinės, Paberžės, Sužionių seniūnijų kaimų bendruomenių narių, seniūnijose esančios mokyklų mokytojai ir mokiniai, vietinių veiklos grupių bendruomenių nariai, tradicinių amatų centrų darbuotojai. Nors šiame krašte labai įvairi gyventojų tautinė sudėtis, šiame tyrime apklausomi žmonės nebuvo skiriami pagal tautybę (kartais tai buvo ir sunku padaryti dėl daugybės mišrių šeimų), nes tyrimas turėjo kitų tikslų.

Apklaustos dalyviams buvo pateikti klausimai:

1. Papasakokite kokias šventes:

- a) Jūs žinote
- b) Jūs švenčiate
- c) Kurios Jums yra svarbiausios

Švenčių sąrašas:

SAUSIS

1 d. Naujieji metais

6 d. Trys karaliai

25 d. Pusiaužiemis

VASARIS

2 d. Grabnyčios

3 d. Šv. Blažiejaus diena

5 d. Gabijos diena, Šv. Agotos diena

13 d. Užgavėnės

14 d. Pelenų diena

14 d. Šv. Valentino diena

KOVAS

4 d. Šv. Kazimiero dienas

10 d. 40 paukščių diena, 40 kankinių diena

Pusiaugavėnis

19 d. Pempės diena, Šv. Juozapo diena (Juozinės)

20-21 d. Pavasario lygiadienis, Lygė. Pasaulinė Žemės diena

25 d. Verbų sekmadienis

Gandrinė, Blovieščiai

Didžioji savaitė

BALANDIS

1 d. Juokų arba melagių diena.

Šv. Velykos

Atvelykis

25 d. Šv. Morkaus diena

GEGUŽĖ

Dzień Babci i Dziadka (Bobutės ir dieduko) diena

6 d. Motinos diena

13 d. Mildos diena.

Šeštinės, Kryžavos dienos

Sekminės, Piemenėlių šventė, Šventosios Dvasios atsiuntimo šventė

Devintinės

BIRŽELIS

Tėvo diena

13 d. Šv. Antano diena (Antaninės)

23 d. Rasos. Kupolės

24 d. Šv. Jono diena (Joninės)

29 d. Šv. Petro ir Povilo diena (Petrinės)

RUGPJŪTIS

15 d. Žolinė, Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo diena

RUGSĖJIS

8 d. Šilinė, švč. Mergelės Marijos gimimas

22 d. Rydens lygiadienis.

Derliaus šventė

SPALIS

2 d. Angelai sargai.

LAPKRITIS

1 d. Visų švėtųjų diena

2 d. Vėlinės

11 d. Šv. Martyno diena

30 d. Šv. Andriejaus diena

GRUODIS

24 d. Kūčios

25 d. Šv. Kalėdos

2) Papasakokite, kaip ir kur Jūs švenčiate pažymėtas šventes

Literatūra

Ambrazevičius, R, Leskauskaitė, Asta. Effect of Spoken Dialect on Singing Technique in Lithuanian Traditional Music. // *Journal of Interdisciplinary Music studies* 2 (1 & 2), 2008, p. 1–17.

Ambrazevičius, R. Kognityviniai kultūrų sąveikos aspektai perimant tradicinį dainavimą. // *Primityvumas mene*. Sudarė T. Jurkuvienė. Vilnius, 1999, p. 316–333.

Ambrazevičius, R. Tradicinio dainavimo technikos akustinis tyrimas. // *Liaudies kūryba*, Nr. 5. Vilnius, 2002, p. 147–157.

Ambrazevičius, R. Tradicinio vokalo metodikos aspektai Rytų Europoje. // *Muzika ir teatras: nuo kūrybos iki edukacijos*. Vilnius, 2007, p. 237–247.

Ambrazevičius, R. Vocal technique in Aukštaičiai and Dzūkai Male Solo Singing. // *Lietuvos muzikologija*, Nr. 2. Vilnius, 2001, p.169–179.

Apie mus rašo (1992–1997 m.): [Pikeliškių mikrorajonas spaudos puslapiuose] / L. Minginovič . – 1997. – 50 p. – Vilniaus r. SCB Pikeliškių k. b-a, 1997.

Balkutė, R. Lietuvos tautosakos ekspedicijos 1957–1990 m. // *Liaudies kultūra*. – 1994 Nr. 2, p. 29–30.

Balkutė, R. Lietuvos tautosakos ekspedicijų žemėlapis // *Liaudies kultūra*. – 1994 Nr. 2, p. 28–29.

Beresnevičius, G. Burtai ir tikėjimai Vilniaus krašte ketvirtame XX a. dešimtmetyje : mitologiniai recidyvai ar liaudies magija? // *Metai*. 2006, Nr. 12, p. 110-122.

Boroško, Z. Nykstantis Šutnių kaimas = Wymierająca wieś Szutnie. – 1997. – 18 p.: 5 p. priedų. – Rankr. – Vilniaus r. SCB, Medininkų k. b-ka, 1997.

Bužynska, J. Przysłowia i powiedzenia ludowe, panujące w kraju wileńskim: [Vilniaus krašto liaudies patarlės ir priežodžiai]. – Sklėriškės, 1995. – 11 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Skliariškių [Sklėriškės] k. b-ka, 1997.

Bužynska, J. Wieczorynki na Wileńszczyźnie: [žmonių atsiminimai apie liaudiškas vakarones]. – Sklėriškės, 1997, – 10 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Skliariškių [Sklėriškės] k. b-ka, 1997.

Danilevič, Ž. Tikėjimas bloga akimi Vilnijoje // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija, 2004, t. 59–60, p. 149–154.

Danilevičius, E. Maršrutai iš Vilniaus. Vilnius, 1975, p. 33–35.

Danilevičius, E. Po Vilniaus apylinkes: poilsio dienų maršrutai. Vilnius, 1986, 143 p.

Danilevičius, E. Vilniaus apylinkėmis: turistiniai maršrutai. Vilnius, 1962.

Gaidamavičienė, E. Nemėžio totoriai. – Nemėžis, 1994. – 36 p.: 5 p. priedų. – Mašinr. – Vilniaus r. SCB Nemėžio k. b-ka, 1997.

Gaidamavičienė, E. Odė totoriškai prigimčiai: apie Nemėžio totorius. – 1999. – 60 p.: iliustr. – Spausd. – Vilniaus r. SCB Nemėžio b-ka, 2002.

Gribauskaitė, V. Liaudiškas ligos suvokimas ir gydymas Rytų Lietuvoje bei Vakarų Baltarusijoje XX a. pirmoje pusėje: Magistrinis darbas. Vilnius, 2006. M. 644.

Gribauskaitė, V. Moterų veiklos specifika liaudies medicinoje: Rytų Lietuva ir Vakarų Baltarusija. // Liaudies kultūra, 2006, Nr. 3, p. 28–32.

Juzala, G. Aukštaitijos lenkų liaudies dainų melodijos. // Lietuvos muzikologija, 2003, t. 4, p. 144–152.

Juzala, G. Lietuvos lenkų istorinė savimonė. // Liaudies kultūra, 2008, Nr. 2, p. 37–46.

Juzala, G. Lietuvos lenkų vestuvinės dainos. // Tautosakos darbai, 2004, [t.] XXI (XXVIII), p. 223–237.

Juzala, G. Semiotyka folkloru muzycznego pograniczy polsko-litewskich, Kraków, 2007.

Kirkor, A. H. Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Vilnius, 1856. Kirkoras, A.H. Pasivaikščiėjimai po Vilnių ir jo apylinkes, Vilnius, 1991.

Kirkoras, A. H. Pasivaikščiėjimai po Vilnių ir jo apylinkes. Iš lenkų k. vertė Kazys Uscila. Vilnius, 2012.

Klimka L. Vilniaus verbos vakar ir šiandien // Lietuvos aidas. 1995, Nr. 70.

Kraštotyros ekspedicijų Vilniaus rajone 1993-1995 metų medžiaga (laikoma Lietuvos kraštotyros draugijoje).

Krupowies, M. Polskie piosenki ludowe na Litwie. Warszawa: Ogólnopolski Klub Miłośników Litwy, 2000.

Kudaba, Č. Jei iš Vilniaus keliausi: trys turistinės trasos (fotogr. Julius Vaicekuskas). Vilnius, 1979, 94 p.

Kudaba, Č. Nerimi. Vilnius, 1985, p. 115.

- Kudaba, Č. Upelių pakrantėmis: 10 turistinių apybraižų. Vilnius, 1977, 100 p.
- Kudaba, Č. Wycieczki z Wilnius: trzy trasy turystyczne. Kaunas, 1984, 100 p.
- Kudirka J. Vilniaus verbos. Vilnius, 1993.
- Kudirka, J. Velykų šventės. Vilnius, 1992, p. 5–7.
- Kuodienė M. Vilniaus verbų spalvos // Spalva lietuvių liaudies mene: str. rinkinys. Sudarė J. Kudirka. Vilnius, 1989.
- Laumių dovanos: Lietuvių mitologinės sakmės. Paruošė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1979.
- Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais. Surinko ir parengė Jurgis Dovydaitis. Vilnius: Vaga, 1978.
- Lietuvos lenkiškasis paveldas: *žvilgsnis iš šalies*. Su etnomuzikologu iš Krokuvos dr. Gustavu Juzala kalbasi. Saulė Matulevičienė. // Liaudies kultūra, Nr. 2, p. 12, 2008.
- Lietuvos rytai: [Str. rink.] / Sudaryt. K. Garšva, L. Grumadienė. Vilnius, 1993, 415 p.
- Lietuvos tautinių mažumų tradicinės muzikos antologija [Garso įrašas] – I. // Lietuvos lenkų tradicinė muzika / projekto vadovė Irena Zacharova ; projekto kūrybinė grupė Nikolaj Zacharov, Irena Višnevskaja, Julija Morozova; [atlieka kaimo dainininkai ir etnografiniai ansambliai]. Vilnius: Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras: Slavų tradicinės muzikos mokykla, 2012.
- Mardosa, J. Rytų Lietuvos ir Vakarų Baltarusijos verbos: liaudiškojo pamaldumo raiška XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje: mokslinė monografija. Vilnius, 2009. – 362 p.
- Mardosa, J. Simboliniai patiekalai Pietryčių Lietuvos lenkų velykinėse apeigose ir papročiuose XX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje // Lietuvos etnologija. – [T.]. 15(24) (2015), p. 129–153.
- Mardosa, J. The verba and ethno-confessional identity in Eastern Lithuania and Western Belarus // Identity politics: migration, communities and multilingualism. – p. 154–166.
- Mardosa, J. Vilniečių verbos XXI amžiuje: etnokonfesinis miestiečių tyrimas. // Liaudies kultūra. – 2016, Nr. 2, p. 74–83.
- Mardosa, J., Šaknys, Ž. Šventės moderniam mieste. Vilnius, 2013, p. 6.
- Matulytė, M. Kraštotyrinė etnografija: sąvokos performatyvumas (Local Ethnography: The Performability of the Definition). // Lituanistika, 2017, t. 63, Nr. 3, p. 168–182.
- Minginovič, L. Folklor ziemi Pikieliszskiej: [apie liaudies dainas, kurias dainavo mūsų seneliai jaunystės metais]. – Pikeliškės, 1994. – 22 p. – Mašinr. – Vilniaus r. SCB Pikeliškių k. b-ka, 1997.

Mūsų Lietuva, krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai. I tomas. Paruošė Bronius Kviklys, išleido Lietuvių Enciklopedijos leidykla. Bostonas, 1964, 752 p.; Mūsų Lietuva, T. 1, Vilnius, 1989.

Nakienė, A. Lietuvių muzikos tautiškumo problema. Pietryčių Lietuvos liaudies melodijos XX a. I pusės fonografo įrašuose. // *Literatūra*, 2006, 48(5), p. 143-157.

Neries-regioninis-parkas-tautosakos-rinkinys-su-papildytu-vertimu. Internetinė prieiga: <https://neriesparkas.lt/wp-content/uploads/2015/12/Neries-regioninis-parkas-tautosakos-rinkinys-su-papildytu-vertimu.pdf>.

Neris ir jos krantai: hidrografiniu, istoriniu, archeologiniu ir etnografiniu požiūriu / Konstantinas Tiškevičius; parengė Reda Griškaitė; iš lenkų kalbos vertė Irena Katilienė [eiles vertė Albinas Bernotas]; Lietuvos istorijos institutas. – 2-oji laida. – Vilnius, 2013.

Nikončik, I. Snuje się nie tradycji...: [apie Ažulaukės kaimo liaudies tradicijas ir papročius]. – Ažulaukė, 1993. – 14 p.: iliustr. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Ažulaukės k. b-ka, 1997.

Paldavičiūtė, G. Sudervės apylinkės gyventojų pravardės: apie pravardžių kilmę. – 1998. – 10 p. – Spausd. – Vilniaus r. Sudervės b-ka, 2002.

Paukštytė – Šaknienė, R., Savoniakaitė V., Šaknys, Ž., Šidiškienė, I. (sud.). Lietuvos kultūra. Aukštaitijos papročiai. Vilnius, 2007, 169–207.

Paukštytė-Šaknienė, R. Liaudies kultūra mieste. Vilniečių krikštynos. // *Lituanistica*, nr. 2 (54), Vilnius, 2003. p. 112–125.

Paukštytė-Šaknienė, R. Šeima ir kalendorinės šventės sovietinėje Lietuvoje. // Lietuvos etnologija: Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos. 2016, 16(26), p. 5-30.

Paukštytė-Šaknienė, R. Tradicija šiuolaikinių kalendorinių ir gyvenimo ciklo švenčių kontekste. // *Res Humanitariae*, 2013, t. 14 nr. 2, p. 302-322.

Paukštytė-Šaknienė, R. Tradicijos sampratos šiuolaikinėje Lietuvoje. // *Lituanistica*, 2012. T. 58. Nr. 2(88), p. 206–217.

Paukštytė-Šaknienė, R. Vaiko gimties socialinio įteisinimo papročiai // R. Paukštytė – Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys, I. Šidiškienė, Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai, sud. Ž. Šaknys. Vilnius, 2009, p. 17-61.

Paukštytė-Šaknienė, R., Mardosa, J., Šaknys, Ž., Šidiškienė, I. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje, Vilnius, 2016, 376 p.

Paukštytė-Šaknienė, R., Mardosa, J., Šaknys, Ž., Šidiškienė, I. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje, Vilnius, 2016.

Rybakova, J. Pilaitė: nykstantis kaimas. – Zujūnai, 1994. – 4 p.: 3 p. priedų. – Vilniaus r. SCB Zujūnų k. b-ka, 1997.

Semaška, A. Kelionės iš Vilniaus į Vilnių. Vilnius, 2005, 145 p.

Semaška, A. Vilniaus rajonas. – Iliustr., žml. // Semaška Algimantas. Lietuvos keliais: turisto žinynas: miestai ir rajonai – jų pažintinis lobynas : 1030 lankytinų vietovių aprašymai nuo seniausių laikų iki naujausių žinių. – 5-asis papild. ir atnauj. leid. – Vilnius, 2008. P. 619-634.

Sinkievič, S. Folklor ludowy okolic Ławaryszek: Pieśni weselne: [Lavoriškių apylinkių vestuvinės dainos]. – Lavoriškės, 1995. – 14 p. – Rankr. – Vilniaus r. SCB Lavoriškių k. b-ka, 1997.

Syrokomla, W. Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna: (Troki, Stokliszki, Jezno, Punie, Niemiez, Miedniki etc.). – Wilno, 1857.

Sirokomlė, V. Iškylos iš Vilniaus po Lietuvą. – Vilnius, 1989.

Skočik, R. Nykstantis Žagarės kaimas. – 1999. – 6 p.: priedai. – Spausd. – Vilniaus r. Marijampolio b-ka, 2002.

Sliužinskas R. Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos (istorinė mokslinių tyrimų problematika). Muzikologiniai diskursai: nuo choralo iki dodekatonikos. Žurnalo Tiltai priedas, Mokslo darbai Nr. 21, 2004, p. 75-82.

Sliužinskas, R. Lietuvių ir lenkų liaudies dainų sąsajos : monografija. Klaipėda, 2006.

Sliužinskas, R. Paralele historyczne między źródłami litewskich i polskich pieśni ludowych i perspektywy badań porównawczych. Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Karinė istorija, archeologija, etnologija. Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, 2007, p. 253-260.

Sliužinskas, R. Pietryčių Lietuvos lenkų liaudies dainos // Tautosakos darbai, t. XX (XXVII) (2004), p. 237–238.

Sudervė 1991–1996 metų spaudoje: [iškarpos iš periodinės spaudos] / G. Paldavičiūtė. – Sudervė, 1996. – 72 p. – Vilniaus r. SCB Sudervės k. b-ka, 1997.

Šaknys, Ž. „Lietuviškas“ laisvalaikis ir šventės: lietuvių etninės kultūrinės erdvės formavimo bruožai Vilniaus ir Punsko-Seinų kraštuose. // Lituanistica. 2019, Vol. 65 Issue 2, p. 140-156. 17 p.

Šaknys, Ž. „Vietiniai“, „lenkiški“ ir „lietuviški papročiai“. Šiaurės Lenkijos ir Pietų Lietuvos jaunimo kultūra, Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis, Vilnius, 2010, t. 33, p. 155-172.

Šaknys, Ž. Šventė Vilniuje: Naujieji metai lietuvių, lenkų ir rusų šeimose. // *Lituanistica*. 2014, t.60, nr. 2 (96), p. 105-117.

Šidiškienė, I. Šventės ir bendradarbių kultūra vilniuje bei jo apylinkėse. // *Res Humanitariae* XXV, 2019, 77–94.

Tautosakos darbai. T. 4 : Vilniaus krašto lietuvių tautosaka / spaudai paruošė J. Balys. 1938. - XVII, 330 p.

Tomaševič, A., Mardosa, J. Jaunosios vainikėlis Pietryčių Lietuvos lenkų vestuvėse XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje // *Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija*. – p. 227–240.

Tomaševič, A., Mardosa, J. Pietryčių Lietuvos lenkų vestuvės XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje: tarpkultūrinio tyrimo aspektai // *Istorija*. – [T.] 66 (2007), p. 12–28.

Turska, H. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie [= O proiskhozhdenii pol'skoiazycznych arealov v Vil'niusskom krae (Russian Edition) Jan 1, 1995.

Vaiškūnas, J. Neris regioninio parko direkcija ketina paskelbti unikalų I. Stankevičiūtės tautosakos rinkinį. Internetinė prieiga: <http://alkas.lt/2014/12/15/neris-regioninio-parko-direkcija-ketina-paskelbti-unikalu-i-stankeviciutes-tautosakos-rinkini/>.

Vaitkevičius, V. Baltų mitologijos paveldas // *Neris tarp Vilniaus ir Kernavės*. Kaunas, 2008, p. 54–77.

Vaitkevičius, V. Nauji puslapiai Neris istorijoje. Idos Stankevičiūtės (1952–2006) atminimui. // *Liaudies kultūra*, 2007, Nr. 5, p. 79–81.

Vaitkevičius, V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Antra knyga. Vilnius, 2012. – 324 p.

Vaitkevičius, V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Ketvirta knyga. Vilnius, 2014. – 312 p.

Vaitkevičius, V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Pirma knyga. Vilnius, 2010. – 336 p.

Vaitkevičius, V. Neris. 2007 metų ekspedicija. Trečia knyga. Vilnius, 2013. – 240 p.

Vaitkevičius, V. Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija. Vilnius, 2006. 784 p.

Vaitkevičius, V. Vilniaus apylinkių padavimai. // *Tautosakos darbai*, 2007, t. 33, p. 198–247 (Bendraautorės B. Piasecka ir I. Stankevičiūtė).

Vilniaus krašto lenkų laidotuvių giesmės: antologija = *Polskie pieśni pogrzebowe na wileńszczyźnie* : antologia / Lietuvos edukologijos universitetas ; sudarė ir parengė Irena Masoit,

Kristina Syrnicka, Aušra Žičkienė; [giesmių tekstus ir jų komentarus parengė Irena Masoit, Kristina Syrnicka]; [melodijas transkribavo, spaudai parengė ir jų komentarus parašė, garso įrašų plokštelę sudarė Aušra Žičkienė]; [tekstus iš lenkų kalbos į lietuvių kalbą vertė Miroslava Dvilevič ir Albinas Lazauskas, tekstus iš lietuvių kalbos į lenkų kalbą vertė Barbara Dvilevič], Vilnius, 2013, 423 p.

Vilnius ir jo apylinkės / Adomas Juškevičius, Juozas Maceika. Kaunas, 1940, 296 p. Vilnius ir jo apylinkės / Adomas Juškevičius, Juozas Maceika. – 3–iasis (fotografuotinis) leidimas. Vilnius, 1991, 255 p.

Visockas, V. Nuo Tauragno iki Vilniaus. Vilnius, 1981, 148 p.

Višnevskas, I. Rugiapjūtės dainos stilistika daugiakalbėje Pietryčių Lietuvoje: Magistro darbas. Dėst.: doc. dr. Rytis Ambrazevičius Vilnius, LMTA, 2010.

Višnevskas, I. Vilniaus apskrities slavų dainininkų atlikimo manieros akustinis tyrimas: Bakalauro darbas, Vilnius, LMTA, 2008.

Višnevskas, I. Vilniaus krašto tuteišių vokalinė technika. // Lietuvos muzikologija, t. 10, 2009, Vilnius, p.157-167.

Vyšniauskaitė A. Verbos // Kultūros barai. 1967. – N 5. p. 18.

Zinkevič, L. Pieśń ujdzie cało: lenkų folklorinio ansamblio Borowianka kronika. – 2001. – 38 p. – Lenkų k. – Spausd. – Vilniaus r. Juodšilių b-ka, 2002.

Zinkevičiaus, Z. Rytų Lietuva praeityje ir dabar. Vilnius, 1993, 318 p.

Zinkevičiaus, Z. Vilnijos lenkakalbių pavardės. Vilnius, 2012, 464 p.

Žičkienė, A. Intonacinė lietuvių raudų sandara ir jų tarpetniniai ryšiai. // Lietuvos muzikologija, 2: 2001, p. 136-143.

Žilienė I. Vilniaus verbos – arealas ir paskirtis // Liaudies kultūra. 1999, Nr. 1, p. 21-29.

Мардоса, Ё. Декоративные вербы в западной Беларуси и восточной Литве во второй половине XX – начале XXI вв. // Kalbotyra. – [T.] 58(2) (2013), p. 143–160.

Памятная книжка Виленской губернии.. - Вильна: Вилен. губ. стат. ком., 1850-1915. - 18-22. Подзаг.: 1850-1852, ч. 1, 1853-1855. Вильна.

Summary. Small research in the northern part of the Vilnius district has shown that fostering and maintaining ethnic culture is alive in schools and initiatives supported by communities, especially those who have children. The celebrations and traditions celebrated by these communities are taken from the calendar of public celebrations in Lithuania, they lack authenticity and local heritage. This is mainly due to the fact that people in the communities, especially in the Vilnius region, are not indigenous, but on the other hand, the Vilnius area is still a white spot in many areas of ethnic culture.